

ЖИТТЯ і ШКОЛА

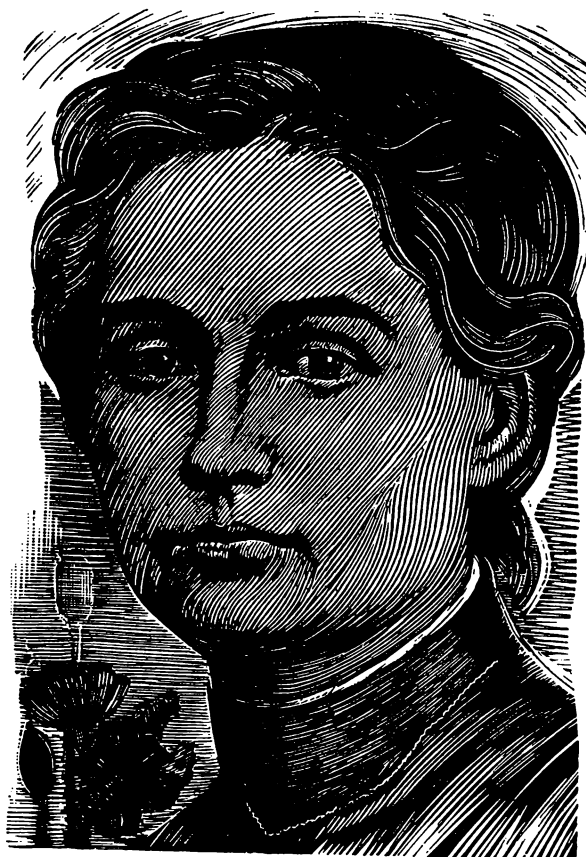
ZHYTTIA I SHKOLA, Ukrainian Cultural and Educational Periodical

4 (255)

SEPT. 1994 OCT.

YEAR XXXX.

I

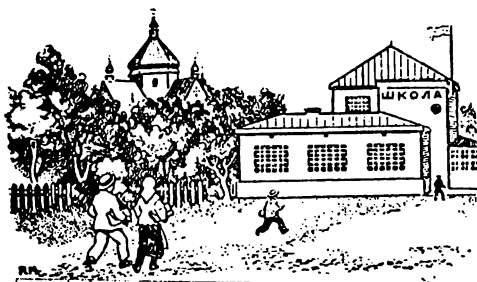

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА

ЖИТТЯ І ШКОЛА - НЕЗАЛЕЖНИЙ ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО ВЧИТЕЛЬСТВА
У ВІЛЬНОМУ СВІТІ. ПО'ЯВЛЯЄТЬСЯ РАЗ НА ДВА МІСЯЦІ. ВИДАВЕЦЬ І
РЕДАКТОР: Д-Р В.О. ТА В. А. ЛУЦЕВІ. ЦІНА 5 АМ. ДОЛ. РІЧНО.

З М І С Т

Ісаїв, П. - Добрий учитель -----	Ст.	1- 3
Грінченко, Б. - До праці -----	"	3- 3
І.С. - Навчання укр. мови-----	"	4- 4
ОЄГ - Навчання релігії.....	"	5- 6
Чечва, В. - Голівку схилила...--	"	6- 6
Павленко, М. - Патріотизм...----	"	7-10
До школи. -----	"	10-10
Стефаник, В. - Слово до молодих--	"	10-10
Петрів, І. - Підготовка молоді...	"	11-12
Евстахевич, В. - Композитор.....	"	13-17
Ломацький, М. - Пливемо в темі--	"	18-19
Луців, В. - "Біла смерть і молодь "	"	20-21
Луців, Ю. - Декабристи в історії "	"	22-23
Франко, І. - Панські жарти -----	"	24-24
Кошель-плескунова, О. - Їжа дитини "	"	25-25
Михайловський, В. - Наш жайворонок "	"	26-26
Семантичні нюанси слів-----	"	27-27
Петрів, М. - Маруся розмовляє.....	"	27-27
Оверченко, прот. М. - Світогляд молоді	"	28-29
Головченко, Н. - Правопис в школі---	"	30-32
Наші школи поза Україною -----	"	33-39
Луців, В. - Боротьба за нашу школу..."	"	39-41

ZHYTTIA I SHKOLA (LIFE AND SCHOOL)
Ukrainian Cultural and Educational Periodical
USPS 699-140

Published By-Monthly, by Dr. W. O. Luciw
 418 W. Mittany Ave. State College, Pa. 16801
 Second-Class Postage Paid at State College, Pa. 16801.
POSTMASTER: Send Address Changes to the above Address.
 Subscription: US - \$5.00; Canada-\$7.00

Д-р П. Ісаїв

ДОБРИЙ УЧИТЕЛЬ

„Кого зненавиділи боги, того зробили вчителем” — не раз чуємо цю давню римську приповідку, або багато інших ще згірдливих висловів про вчительський фах. Якщо мати на увазі важку вчительську працю та дуже часто незрозуміння вихованців і батьків, то приповідка може й правдива, але якщо говоримо про саме звання, вона зовсім фалшива. Навпаки. Це незвичайно шляхетний і почесний фах. Матеріал різних мистецтв — це мертва субстанція — дерево, камінь, фарба, глина, — матеріал педагога — це живий, творчий, молодий, богоподібний дух. Продукт інших мистецтв, хоч і як одуховлений, проте, мертвий, — продукт же виховного мистецтва — це людський дух, що сам із себе може далі діяти і творити найвищі культурні цінності, передаючи їх з покоління в покоління, з роду в рід. Ні, навпаки! „Кого полюбили боги, того зробили вчителем” — ось правдива оцінка, ось правильний підхід. Сам Бог зробив свого Єдинородного Сина — Учителем людства і освятив вчительське звання. Равві — учитель — це одна з назв Христа, що нею часто користувались Його учні. Хто розкриває справжні високі правди життя, того теж сповиває відблиск авреолі Боговчителя.

Коли обмірковувати виховні методи, то безсумніву найважливіший виховний засіб — це сам учитель, його особистість та індивідуальність.

Кожний учитель, щоб мати змогу виховувати, мусить сам бути вихований. Він може виховати в основному таку особистість, якою він сам є, якщо тут не заважають інші вчителі, дім, середовище чи вроджені психічні заложення. Учитель мусить мати що давати молоді. Він сам мусить бути проіннятий ідеалізмом, що органічно виростає з глибин його душі. Душа доброго вчителя напружена, настроєна на вищий тон життя, просяклена ідеалами й силою духа, що промінює від нього і діє навіть підсвідомо на молодь. Ніяке слово вчителя не виховує, якщо воно не випливає з його глибокого переконання, чи захоплення, якщо він у житті його сам не додержує. Криза сучасного виховання — це передусім криза вихователів. Наскільки людина вірить сама в себе, настільки й інші вірять у неї. Учитель виховує передусім своїм власним прикладом і зразком. Справжній мистець школи — це водночас і мистець життя.

Тільки дійсна особистість учителя має справжній виховний вплив. Особистість і виховне діяння нерозривно зв'язані. Така особистість здобуде собі авреолу поваги й авторитету у молоді, авторитету, що його важко буде захитати. Без викликання глибокої пошани і захоплення вищими ідеалами серед молоді годі подумати собі виховання, так само як і вище людське буття. Тільки таким способом можна розбудити в молоді здібності й таланти.

Особистість доброго вчителя відзначається звичайно й виховною інтуїцією, він має, так сказати б, педагогічну іскру. Добрий учитель має замилювання до свого звання, він любить молодь і школу, нею живе. Про неї думає не тільки в школі. Його думка

працює в кожну вільну хвилину над способами підтягнення молоді на вищий рівень духовости, він обсервує молодь, досліджує її психіку, думає над її хибами та їх усуненням. Він користує з кожної нагоди, де міг би довідатись щось нове з виховної чи наукової ділянки та застосувати у своїй практиці. Його думка, так сказати б, постійно спалюється у виховному напрямі та в напрямі життєвих ідеалів. Якщо це правда, що молодість міряється не роками, тільки життєвою поставою, психічним наставленням, світосприйманням, то добрий учитель завжди молодий. Духова молодість супроводить його від колиски до смерті. Такий учитель стає несамохіть провідником молоді. Молодечі душі, згуртовані довкруги такого вихователя, творять справжню духову спільноту, вищу й шляхетнішу, як та, що постає для виконання праці, для спільного діла. Таке якраз провідництво, сперте на особистім співжитті, стало підставою виховного руху, що в Данії зв'язане з особистістю Грундтвіґа, а його осередками є відомі данські вищі народні школи, де молодь провадить кілька місяців в особистім співжитті, під проводом учителя, що продовжує традицію Грундтвіґа. Маємо тут на увазі не програми, не формули, але дух виховного провідництва, що виціплюється людині тільки від людини. Внутрішнім джерелом, що оживляє таку спільноту, є не ідеологія, не доктрина чи доґма, але жива особистість. Очевидно, така спільнота може поглибитися і зміцнитися ще й спільною ідеологією. Засобами тут будуть не примус і дисципліна, сперті на зовнішнім авторитеті, а тільки любов і глибока пошана. Ціль тут — це розвиток усіх життєвих сил у кожного члена духової спільноти, перемога всіх злих психічних комплексів, що сковують душу (див. реферат проф. Гессена в збірці рефератів з 6. Міжн. Конгр. Моральн. Вихов. у Кракові, 1934, стор. 45-56).

Яким саме способом велика особистість учителя діє на молодь, годі докладно схопити, мабуть свідомо й підсвідомо. Молодь глибоко шанує його, цінить, любить і має довір'я до нього, а через те починає в усьому наслідувати вчителя і п е р е б и р а т и від нього не тільки погляди й життєві засади, але спосіб життя та звички. Через те живий приклад учителя дуже важливий. Важливе не тільки те, що молодь в учителя бачить у школі і в приватному житті, але і що довідується про нього.

Відчуваючи глибоку пошану, довір'я, чи любов до вихователя, молодь соромиться своїх поганих вчинків перед ним. А що погане, недобре, неморальне в очах глибоко шанованого вчителя, те відчуває молодь як справжнє зло в своїй суті — перед Богом і людьми. Направду це післанник неба — такий учитель, що сором перед ним, а не страх і кара стримує молодь від поганих учинків. Коли один учень у клясі піддав думку зручно й дотепно „пошахрувати” шанованого вчителя, інші учні відповіли: „Ні, це направду нечесно було б обманювати професора Н. Н.!” Ось зразок, як діє справжня особистість вихователя на вихованка.

„Великий учитель залишається для учня вчителем на все життя. Його вплив не обмежується тільки шкільним віком, а виходить далеко поза шкільні мури. Постать доброго вчителя залишається в уяві учня все життя, остерігає й зупиняє перед поганими вчинками. Що сказав би на це мій учитель? — думає не раз і в дорілому віці учень перед якимсь рішенням, бачить в уяві вплив учительового невдоволення, а інколи і позаявиться соромливий рум'янець на обличчі колишнього учня.

Один державний муж, що на нього великий вплив мала його мати, пише в своїх споминах що в пізнішому житті по її смерті,

навіть перед державними рішеннями запитував себе, що сказала б на те його мати, і відповідно до того діяв. Такий приблизно вплив, як та мати, має кожний справжній вихователь.

Можливо, що ще й іншим способом, підсвідомим, має вплив добрий вихователь, створюючи відповідну виховну атмосферу.

Щораз частіше говорять сьогодні, навіть у науці, про сугестію, телепатію, флюїд, промені людської думки, що тут є мабуть не без значення.

Коли вдарити у клявіш фортепіану і викликати його звук, відзветься і струна скрипки, настроєна на той самий тон. Струна задрижить і тихо заграє. Чи ж голос душі вихователя, настроєної на високі життєві тони, не порушить таких же духових струн у молодця і не принеболить їх заграє зворушливу пісню шляхетних учинків?

Борис Грінченко:

ДО ПРАЦІ.

Праця єдина з неволі нас вирве:
Нумо до праці, брати!
Годі лякатись! На діло святеє
Сміло ми будемо йти.

Праця єдина нам шлях утворює;
Довгий той шлях і важкий,
Що аж до щастя і долі прямує, —
Нумо до праці мерщій!

Праця не згине між людьми даремне,
Сонце засвітить колись;
Дякою нас тоді люди згадають, —
Нум же до праці берись!

Хоч у недолі й нещасті звікуєм, —
Долю унукам дамо.
Ми на роботу на світ народились,
Ми для борні живемо.

Сміливож, браття, до праці ставайте,
Час наступає — ходім!
Дяка і шана робітникам щирим,
Сором недбалим усім!

Методика і шкільна практика

I. С.

НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В І. КЛАСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Навчання української мови в І. класі початкової школи належить до найтрудніших завдань учительської праці і тому його доручали в більшекласових школах переважно досвідченому вчителю.

Ці труднощі в праці спонукали педагогів шукати нових метод навчання, які полегшували б працю вчителя та давали б добрі висліди навчання.

Намагання вчителів досягти кращих навчальних метод, не переривались ніколи, не перериваються вони й тепер. Педагоги намагаються удосконалити методи навчання так, щоб при найменших зусиллях учителя й учня досягти якнайкращих успіхів. Через те повстають нові методичні проєкти, які, випробовані вчителями практично, стають обов'язуючими, доки не появляться нові.

До таких обов'язуючих метод навчання української мови в І. класі початкової школи належала до першої світової війни, а то й у перших роках після війни аналітично-синтетична метода.

При навчанні цією методою тривав підготовчий період 2-3 тижні. Після того починала дитина вивчати перші букви, з яких творила склади, а опісля слова й речення. Отже, навчання відбувалося виключно синтетичною методою, а аналіза була лише підготовою, в якій діти засвоювали собі слухово знання поділу речень на слова, слів на склади, складів на звуки, ~~як~~ розкладали слухово цілість на частини, з яких пізніше зорозово творили знову цілості. По році навчання повинні були учні навчитися читати й писати всі букви, творити з них склади, слова та речення. При солідній праці і відповідних обставинах починали учні читати також зміст читанок, виразно слябізуючи окремі склади, і аж після довшої вправи діти читали правильно.

Згодом уведено в шкільництво нову методу, протилежну до аналітично-синтетичної, названу словною. Навчання цією методою відбувається таким способом, що дитина пізнає слово як цілість і з допомогою слухової аналізи відокремлює та пізнає його складові частини. Отже, пізнання проходить від цілості до частин, а не від частин до цілості, як при навчанні аналітично-синтетичною методою. Випробована вчителями в західно-європейських школах, стала вона обов'язувати в Польщі і в західноукраїнських землях. Появилися відповідні букварі до навчання цією методою, також і українською мовою, якими користуємося і тепер у наших таборових школах.

Щоб могли якслід оцінити обидві згадані методи, треба насвітлити їх позитивні і негативні дидактичні моменти.

ВІРА І ЗНАННЯ

ОБГ.

НАВЧАННЯ РЕЛІГІЇ КОРИСНЕ ДЛЯ ДІТЕЙ І ДЛЯ СТАРШИХ

Учителі мусять самі вчитися й передумувати все те, чого хочуть інших навчити; таким чином за якийсь час вони зробляться в своїм фаху більш досконалими, перфектними.

Так само родичі, які хочуть учить своїх дітей релігії, самі мусять собі її пригадати, дечого підучитися й над цим подумати. Це для них буде корисним, бо знання релігії дуже помагає кожній людині.

Так то родичі, навчаючи дітей релігії дома, будуть мати подвійну користь. Самі поглиблюють і поширяють власне знання релігії та й дітей своїх її навчать. Навчання дітей релігійної мудрости піде їм дуже легко. Не треба підкреслювати, що діти охоче будуть учитися релігії від своїх дорогих родичів, бо вони своїми молоденькими душами відчують релігійність батьків і матерів, і самі забажають бути релігійними, віруючими.

Те, що родичі люблять, цінять і шанують, подобається й дітям. Вони, наслідуючи любих родичів, будуть те саме любити, цінити, й шанувати.

Відомо, що нема нічого кращого над релігійну й віруючу людину!

Вона знає пошанувати Бога, родичів, старших. Вона совісно виконує свої обов'язки родинні, громадські, державні; вона для всіх приязна й пожиточна. Така людина — родичам слава. А родичі мають найбільше вдоволення, коли

їхні діти добре виховані, і знають те, що їм потрібне для дальшого життя.

Родичі учіть своїх дітей релігії! Купіть їм Молитовник, Катехизм або якусь іншу релігійну книжечку, заохотьте їх ці книжечки прочитати, розкажіть їм щось з Біблійної історії, моліться разом з ними дома й у церкві, з пошаною говоріть про Бога, Церкву і святі справи. Виявляйте бажання синам, що Ви хотіли б їх бачити священиками нашої Церкви.

Від цього залежить світла будучність усіх нас!

ВІСНИК|ВІННІПЕГ, МАН.

ГОЛІВКУ СХИЛИЛА

Голівку схилила конвалія біла
До сонця очиці піднести не смі-
ла,

Лиш запах пахучий мов сльози
ронила

Конвалія біла, прикраса гаю,
Що рясно зацвіла весною в маю
Та цвітка дрібная, та цвіточка
мила.

Ех, цвітко дрібная, став вітер
питати —

Не сумуй, кохана, звесели Кар-
пати.

Не можу, не сила, конвалія ска-
зала,
Бо кровю людською зрошена
земля.

Схилилась ще нище, рососою ри-
дала

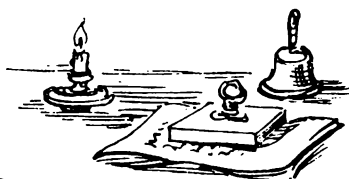
А вітер зі сумом помчав на по-
ля.

Вадим Чечва.

Слово

ПЕДАГОГ

Мстислав ПАВЛЕНКО

Плекання Патріотичних Почувань

„Боротьба під Ватерльо була
виграна на шкільних полях в
часі ігор”.

(Герцог Веллінгтон).

Виховання дітей у наші дні являється одним з найважливіших, а рівночасно найтрудніших завдань. Особливо важкою справою є виховання дітей скитальців. У нас немає повної змоги користати зі шкіл чи інших виховних середників; ними розпоряджають не скрізь прихильні нам господарі. Важка боротьба за кусок насущного не дає нам змоги присвятити потрібний час для виховання дітвори. Тому тимбільше раціонально й уміло треба нам використати для цього кожен вільну хвилину.

В своїй статті я хочу порушити питання розвою патріотичних почувань у дітей.

До речі, це одне з головних завдань кожної української родини. Національні почування народжуються у дітей вже в ранній молодості, а закріплюють їх та поглиблюють батьки і школа. Перші прояви національних почувань бувають прості та наївні. Всякий з нас пам'ятає, як було з ним. Спершу в дитячій голівці виринає та нуртує вперто питання: Чому вона української народності та що таке Україна? Чому треба любити свій нарід і свою мову й чому є різні мови та народи?.. Ці, сповидно прості питання не так то вже й прості. — Не забувайте, що в залежності від того, як ви це виясните, будуть вони так чи інакше формуватися в дитячому умі. Багато батьків думає, що не слід „морочити” дитячої голівки такими спра-

вами. Часто їхньою відповіддю буває: „Ос-так! Як виростеш, то дізнаєшся і зрозумієш...” Очевидно, це ані не розв’язує справи, ані не вдовольняє дитини. Так робити не можна. Треба приступно і зрозуміло для дитини вичислити, подати приклади, збудити любов до свого... Не забувайте, що дитяча душа є на все дуже чуткою, вразливою і те, що сприйметься зараня, з літами розвинеться і дасть обильні плоди.

В шкільному віці це питання далеко складніше. Народня школа це кузня, що виковує характери та дає необхідне знання. Добрий учитель може зробити дуже багато. Він мусить виручати батьків у вихованні дитини. Його завданням є пізнати її душу, належно дитину зрозуміти, оцінити та ввести в життя. Теоретична педагогія, а радше педагогічні напрямки окремих народів часто собі противорічать. Хто мав нагоду простудіювати от хоча б американську, німецьку та советську педагогію, бачив це наглядно. В додатку не завжди можна примінити теорію в практиці. Дуже часто практика вказує щось іншого і це вміють належно оцінити досвідчені педагоги. Ми українці не маємо власної педагогічної теорії. Мусимо взоруватись на чужих, тому тимбільше важно, щоб досвідчені учителі українці подавали свої практичні вказівки на сторінках нашої преси.

Український учитель мусить пам’ятати, що його ученики мусять здобути максимум знань про рідну країну. Він мусить вщепити в дитячі серця палку любові до України.

Підчас моєї учительської праці в Персії я давав собі раду в цей спосіб, що відмічав цікавіші події з історії, укладаючи своїми словами, — приступно для дітей, короткі але цікаві оповідання. Це дало дуже гарні наслідки.

На мою думку помічною була б також єдина газета. Вона дуже популярна в советській школі і не чужа на Західних Землях

України. Це річ дуже проста й хосенна. Під доглядом учителя вибирається кількох учнів — „Редакторську колегію“, що сама виконує всі технічні праці. — (Очевидно, коректу переводить учитель). На полудневому зібранні обговорюють всі справи. Один ученик з гарним каліграфічним почерком переписує попередньо зібраний і прийнятий матеріал. Шкільні художники дають свої малюнки і це все наклеюється на великому аркуші пакуноквого паперу та уміщується на видному місці в шкільній світлиці, а як такої немає, то на коридорі.

В кожній школі повинні бути географічні, історичні та літературні гуртки. На зібраннях учні відчитували б реферати та вели б гутірки. Кожна з таких секцій повинна мати альбоми, або хоч наклеєні на картоні почтівки чи вирізки з газет. Для прикладу: географічна аркуші пакуноквого паперу та уміщується на видному місці в шкільній світлиці, а як такої немає, то на коридорі.

В кожній школі повинні бути географічні, історичні та літературні гуртки. На зібраннях учні відчитували б реферати та вели б гутірки. Кожна з таких секцій повинна мати альбоми, або хоч наклеєні на картоні почтівки чи вирізки з газет. Для прикладу: географічна секція — українські краєвиди, історична — портрети наших визначних мужів, літературна — поетів та письменників. Така праця дає подвійну користь: по-перше, діти цікавляться, що ця чи інша картина представляє, і при тій нагоді учитель дає вияснення, які більше дітей цікавлять, як шкільний програмовий матеріал; а по-друге, дітвора рада, що це праця їхніх рук і при тій нагоді учиться працювати та цінити труд.

В короткій статті годі вичислити всі способи виціплювання в діточі уми національної свідомости. Я хочу лише звернути увагу на неналежно опрацьовану ділянку розвитку патріотичних почувань у дітей. Ця коротка

стаття, це спроба звернути увагу ширшого загалу виховників та педагогів на справи виховання. Бо, не зважаючи на навал інших важких справ нашої доби, ми не сміємо забувати за наших найменших, — майбутнє нації.

Гайфа — Палестина.

ГЕИ ДО ШКОЛИ,
ШКОЛЯРИ!

До школи

Ну, прокидайтеся, діти:
ранок — до книжки пора,
сонечко встигло залити
все посереду двора.

Швидше вдягайтесь до школи,
кращі прогаєте дні, —
пізно вертати, — ніколи
їх не завернете, ні.

СЛОВО ДЛЯ МОЛОДИХ

Читайте Шевченка, там отворена вам ціла прозява, історія і душа українського народу. Там є найкращі скарби українського народу. Там для всіх мільйонів українського народу велика книга мудрости, книга любови до України.

Читайте його слово, щоб з вас були люди найтвердіші. Беріть його з собою скрізь.

З Шевченка набирайте кариости, відшукуйте квіти краси, а будете кращі і зблизитесь до сходу нашого сонця, і всі ми опинимось у вільній соборній великій Україні!

Василь Стефаник

БАТЬКИ ТА ДІТИ

Іванна Петрів

Потреба підготовки молоді до родинного життя

Найменша й найбільше природна суспільна клітина — це родина. В її вогнищі починається виховання дитини. Неоцінену роль в родині відіграє мати. Якщо вона хоче в сучасному модерному й складному світі сповняти свої завдання задовільно, то її материнський інстинкт і вроджена інтелігенція не вистарчають. Її треба ще чогось більше.

Ці слова сказані на Другій Світовій Конференції в справі виховання дорослих у Парижі 1963 р.

Українська мати вже віддавна відчувала потребу підвищення своїх педагогічних знань. На першому конгресі Світової Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО) 1948 р. була порушувана справа допомоги матерям у вихованні дітей. На другому конгресі СФУЖО 1959 р. вирішувала справа Виховних Семінарів для матерів. Клич "підвищити педагогічні знання матерів" приймився серед наших жіночих організацій, які створили по наших більших осередках (Філадельфія, Нью Йорк, Торонто, Едмонтон, Монреаль, тощо) спільні комітети для проведення в життя Виховних Семінарів для матерів. Ці Семінари працюють до сьогодні, подаючи кожного року цикл доповідей на виховні теми для матерів і виховників. Створено теж Виховну Порадню, яка працює шляхом кореспонденції й дописів у часописах.

На мою думку виховання майбутніх батьків повинно зачинатися вже в шкільному віці дитини. Те виховання мало б проходити крізь усі роки навчання. Дітей вдома а учнів у школі треба зацікавити справами родинного життя, домашньої господарки, родинного бюджету, обов'язками й заняттями членів родини тощо. У вищих роках навчання треба усвідомити дітям, що дони не будуть завжди дітьми, що вони виростуть, стануть дорослими людьми, та будуть мати власну родину — будуть батьком чи матір'ю й зачнуть виховувати своїх дітей. Молодь мусить знати, що до цієї ролі вона повинна бути підготована й що треба набути знання як виховувати діти. Відповідальність за виховання є велика як перед Богом, так і перед власним народом, — перед цілим світом і перед власною совістю. Молодь мусить собі це усвідомити.

Застаріле поняття, що діти самі виховуються, не має вже сьогодні жадного виправдання, бо якщо не батьки виховують дитину, то її виховує школа, довкілля, товариство, вулиця, лектура, радієві та телевізійні передачі, але все ж таки якісь чинники її виховують...

Молоді люди повинні знати, що найбільший і рішальний вплив на виховання їхніх дітей мусить мати майбутній родинний дім, вони самі — батько чи мати. До цієї ролі повинні підготувитись молоді люди вже перед основанням власного родинного вогнища, бо сказано, сам материнський чи батьківський інстинкт уже не вистарчає.

Дитину треба зацікавити родинним життям змалку і продовж цілого шкільного дитинства, а тоді перехід до більш поважних питань, якими є психічний та фізичний розвій дитини, виховне поступовання батьків, буде легкий, спокійний і зрозумілий для нашої молоді. Недоцільно ставити демаркаційну лінію між вихованням дітей і молоді. Воно повинно перейти спокійно й природно і воно так буде, якщо вже змалку зацікавимо дитину родинним життям.

Сьогодні бачимо тисячі підлітків, які дивляться на родинне життя як на проминаючий бизнес або якусь тимчасову форму життя, не беруть питання родини поважно, бо до цього вони впору не підготовані.

Дуже доцільно подумані в деяких краях західної Європи обов'язкові курси для дівчат і вони мусять їх пройти перед одруженням. Дуже доцільні були б такі самі курси для чоловічої молоді. Дуже доцільним було б теж, щоб молодь, а передовсім дівчата, після скінчення середньої школи (гайскул) й не маючи наміру, чи змоги проходити університетських студій — вступали в учительські колегії. По скінченні таких педагогічних студій дівчина матиме звання вчительки й коли одружиться буде добре підготована до виховання власних дітей.

Виховні Семінарі й Виховні Порадні запроєктовані Виховною Референтурою СФУЖО мають на меті доповнити й поширити педагогічні знання матерів і виховників. Тепер проєктується до Виховних Семінарів долучити вишкіл садівничок для ведення світличок для наших дошкільнят. З цього вишколу можуть користати дівчата по скінченні середньої школи й молоді матері. Виховниці заповнять прогалини в нашій громадській роботі, а саме, будуть вести світлички для дошкільнят там, де немає цілоденного садка. Молоді матері використають це знання для виховання своїх власних малих діточок.

Організації батьків (родичів), клуби матерів дуже поширені в різних краях. Вони мають на меті розглядати сьогодинішні складні виховні проблеми, та шукати способів для покращання виховної праці в родині й у школі. Цю роль могли б у нас сповняти Батьківські Комітети при наших вечірних та цілоденних школах. Вони повинні поставити собі за мету підвищення педагогічних знань та слідування за розв'язкою складних виховних проблем, за новітними методами тощо й використовували б для цього всі можливі способи, як конференції, ширші сходи, курси, гуртки, сценічні виставки, радієві та телевізійні передачі, конгреси, виставки, ба навіть забави й відвідини знайомих.

Батьки повинні підготувати своїх дітей до самостійного життя, до зарібку не тільки на хліб насущний, але теж до постійного підвищування знання, до праці над своїм духовим ростом. Хай же батьки тямлять, що їхні діти стануть колись теж батьками, будуть мати власне родинне гніздо й ми мусимо їх до цього невідкличного завдання підготувати. Молоді треба з'ясувати ідеал справжньої християнської родини, ідеал батьків відповідальних за виховання й долю своїх дітей.

Діти, а ще більше юнацтво, хочуть бачити своїх батьків найкращим зразком і порівнують їх з родинами своїх товаришів. Яку велику духову трагедію переживає юнак чи юначка, якщо це порівняння вийде на некористь їхніх батьків.

Молодь думає про своє майбутнє життя й шукає зразків на яких можна б опертися. Молодь критично дивиться на своє довкілля, оцінює гарні приклади, а відкидає погані. Однак буває й навпаки. Молодому хлопцеві може заімпонувати батько, який своєю грубою поведінкою в родині показує свою вищість, який принижуючи авторитет матері показує свою мужескість.

Батько й мати це в першу чергу виховники молоді, дороговкази майбутнього родинного життя.

МИ І ЄВРОПА

Дочка князя Всеволода Ярославича — Янка, постригшися в черниці в Київському монастирі св. Андрія (1086 р.), збирала біля себе дівчат і учила їх писати, читати, співати, шити та інших корисних занять.

Швагер (шурин) українського сотника — Папою

ПІСНЯ УКРАЇНИ

В. Евстахевич

Визначний композитор і диригент - о. Остап Нижанківський

Талантовитим західноукраїнським композитором, хоровим диригентом, громадським діячем, збирачем і гармонізатором українських народних пісень, палким прихильником і пропагандистом творчих принципів Миколи Лисенка, одним з перших його послідовників у Галичині був Остап Нижанківський, який жив у 1862 - 1919 р.р.

Народився О. Нижанківський у м. Дрогобичі (тепер Львівської області) в сім'ї священика. Маючи неабиякі музичні здібності, вже під час навчання в дрогобицькій гімназії він проявив себе як організатор та диригент учнівського хорового гуртка. Потім, перебуваючи в 1885-1896 роках у Львові, Нижанківський організував хори гімназійної та студентської молоді, став одним з активних учасників так званих артистичних мандрівок, що були першою формою організованого концертного життя в Західній Україні.

Остап Нижанківський став редактором "Музичольної бібліотеки", що починає друкуватися у 1885 р. з ініціати-ви хору учнів академічної гімназії у Львові, в якому він був тоді диригентом і душею видавництва. Диригент сам переписував дуже каліграфічно ноти до друкування. У виданнях "Музикальної бібліотеки" громадськість, зокрема композитори Західної України, знайомились з творами М. Лисенка та інших українських композиторів. Метою видавництва було поширення української пісні, пробудити у всіх щирю любов до всього, що своє і рідне.

Перебуваючи у Львові, Остап Нижанківський знайомиться з письменником Іваном Франком і пише кантату

"Не гармати грають нині" на слова поета. Великою популярністю тішилися камерні твори композитора: сольоспів "Минули літа молодії" на слова Т. Шевченка, чоловічі хори "Золоті зорі" та "Гуляли" на слова видатного буковинського поета Осипа Юрія Фельковича і дуєт "До ластівки" на слова В. Навроцького.

Після закінчення гімназії Остап Нижанківський вступає до Львівської духовної семінарії. Закінчивши духовну семінарію, Нижанківський приймає свячення греко-католицького священника і працює в Завалові на Стрийщині. Вільні хвилини використовує композитор для підготовки складення екстерном іспиту на звання учителя співу в середніх школах. Такий іспит склав Остап Нижанківський у консерваторії в Празі. У 1892 р. Нижанківський засновує співацьке товариство "Боян" у Бережанях (тепер, Тернопільської області). В 1895-1896 роках композитор працює диригентом товариства "Львівський Боян", а в 1903р. диригентом хору "Стрийський Боян".

В концертах товариства "Боян" виконувалося багато хорових творів М. Лисенка, зокрема його хори на поезії Т. Шевченка та численні хорові обробки українських пісень. Для виконання в концертах сольоспівив "Боян" запрошував визначних солістів - оперних співаків Олександра Мишугу, Модеста Менцинського та Соломію Крушельницьку.

Активно працюючи у співацьких товариствах, у видавництві "Музикальна бібліотека" Остап Нижанківський водночас стає одним з ініціаторів створення комітету для збирання в Галичині українських народних пісень. Композитор розгортає з середини 90-х років активну діяльність у цій галузі разом з Іваном Франком, Філаретом Колессою та іншими визначними представниками української культури. Робота, проведена комітетом при підтримці М. Лисенка, дала плідні результати і згодом була продовжена етнографічною комісією Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові.

Остап Нижанківський здобував загальне признание як один з найталантовитіших диригентів Західної України.

Тому саме йому доручено керівництво зведеним хором "Боянів" на урочистому концерті, присвяченому 35 - річчю ювілею М. Лисенка у Львові, на концерті в чеській Празі та інших.

Остап Нижанківський дбав не тільки про культурне піднесення українського народу, а також про економічне піднесення добробуту. У 1904 р. він перший в Західній Україні організував в селі Завадові, де працював парохом, при читальні "Просвіти" молочарню.

У 1912 р. О. Нижанківський виїхав у складі західноукраїнської делегації на похорон Миколи Лисенка, де виступив з гарною програмою.

Повернувшись з Києва, Нижанківський продовжує працювати для розвитку передового українського мистецтва, підвищення музично-культурного рівня в Західній Україні. Несподівана й трагічна смерть обірвала його життя 22 квітня 1919 року. Він був без суду розстріляний жовнірами польського генерала Галлера.

Творча спадщина Остапа Нижанківського - це переважно вокальні хорси, сольні та ансамблеві - твори. Крім цього, йому належить багато обробок українських народних пісень, близько двадцяти сольоспівів і хорів та своєрідна сюїта для фортепіано під назвою "Вітрогони".

Велику популярність здобули камерні ліричні вокальні твори композитора: сольоспів на слова Т. Шевченка "Минули літа молодії", дуєт на слова В. Навроцького "До ластівки", чоловічі хори на слова буковинського поета Осипа Юрія Федьковича "Золоті зорі" та "Гуляли".

Музикознавець З. Штундер дала таку характеристику творчості Остапа Нижанківського: "Більшість сольоспівів композитора, такі, як "Минули літа молодії" (на слова Т. Шевченка), "Верніться, сини мої" (на слова О. Бобикевича), "О, не забудь" (на слова В. Масляка), "Прощай подруго моєї весни" (на слова І. Іванцева), дуєт "До ластівки" (на слова В. Навроцького) та інші - відзначаються виразною мелодикою, наспівністю, м'яким ліризмом. При цьому в багатьох з них відчутні народно-романсові інтонації. Фо-

ртепіанні партії, хоч з дебільшого і не несуть окремої виражальної функції, відзначаються справжнім професіоналізмом, доповнюють і поглиблюють вокальну лінію твору.

Показовим щодо цього є дует "Люблю дивитись" для сопрано і альту в супроводі фортепіано на слова Олександра Кониського.

Мелодичний дар О. Нижанківського, вміння передати то лірико-ідилічні, то драматичні і навіть трагічні настрої з особливою силою проявилися в його хорових творах "Золоті зорі", "Піснь вечірня", "Туляли" та інших.

Так, у хорі "Золоті зорі" композитор тонко і колоритно змальовує вечірній пейзаж. Зоряне небо з місяцем схоже на отари з чабаном, який виграє на сопілці й на трембіті. Та образ спокою, лагідного вечора змінюється скорботним звучанням, коли музика розкриває думку про те, що "літа молодії машерують за табором цісарськов дорогов". Звучання басів і тенорів у сумовитих акордах створює основу для скорботного сольо-роздуму над сумною долею.

"Піснь вечірня" (на слова Б. Кирчова) витримана в спокійно-ліричному характері. І тут, як в чоловічому хорі "Золоті зорі" склад акордовий з основною мелодією у верхньому голосі та з епізодичними мелодичними відгалуженнями в інших голосах.

Особливою популярністю користувався у виконанні галицьких хорів розповідно-драматичний хор-картина "Туляли" на слова О. Ю. Федьковича. Саме цей хор відзначив М. Лисенко в листі до О. Нижанківського віддаючи належне творчій індивідуальності композитора.

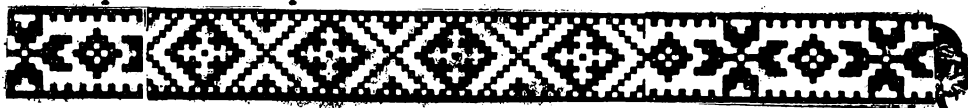
Перший епізод хору "Туляли" це радісна картина, змальована кількома майстерними штрихами. Другий епізод веде хід музичних думок у драматичне русло. В музиці ще чути відгомін веселощів, рвучких танцювальних ритмів, але сольо баса вже вводить у сферу скорботних настроїв - починається розповідь про трагедію молодої пари, похованої на цвинтарі. Остатній епізод

найбільш емоційно насичений. Прискорений темп, динамічне наростання приводить до драматичної кульмінації-вигуків усього хору: "Ви гуляйте, а я більше гуляти не буду"

Скрізь - і в сольоспівах і в хорах - основним засобом для створення музичних образів О. Нижанківського є гнучка емоційна мелодика, насичена народнопісенними інтонаціями. Композитор майстерно володіє засобами хорового письма, його динамічними тембровими та іншими можливостями.

Серед творів Остапа Нижанківського значну популярність здобула його "В'язанка слов'янських гимнів" - патріотичних народів, в основі якої лежить ідея братерської єдності слов'ян у національно-визвольній боротьбі. Цінним вкладом був і український співник складений у співробітництві з Іваном Франком, що був надрукований у Львові в 1907 р.

Цікавим і видатним твором Остапа Нижанківського була п'єса "Вітрогони" типу "віночка" на народні теми. У цьому творі після лірично-наспівного вступу розроблено близькі до коломийкових теми, зіставлені за принципом контрасту. Вносячи у п'єсу певний віртуозний елемент, композитор весь час намагається зберегти й близькість до народних джерел.

40-ліття

ЮВІЛЕЮ ЖУРНАЛУ

**75-ліття
від дня народження**

Пливемо по морю тьми...

Один із наших поетів писав колись, що ми "пливемо по морі тьми" цікаво, що написав би він сьогодні, маючи на думці нашу сучасну еміграцію?

— Мабуть написав би "топимосся в морю тьми!"

Та щоб ще в морю, а то ж насправді в багні! Топиться в ньому еміграція, бо пливе без керми і без ідей-весел — тобто без вищих поривів і потреб. Пливе наосліп кудюю несуть чужі, брудні хвилі. Слепа, бо очі закрив гріш, глуха, бо в ухах шум від ситости. безвольна, бо волю взяв у кайдани грубий матеріалізм, безхарактерна, бо характери не мають у неї ціни, бездушна, бо в ситому тілі немає місця для душі, безсердечна, бо серце заступив їй кусок м'яса. Веде вона темне безпросвітне життя, бо до нього вже звикла, бо в ньому почуває себе безтурботно та вигідно...

Чому ж аж так погано? — Тому, бо кертиця теж задоволена в темній землі, маючи там доволі харчів.

Може хтось скаже на це, що то чорний песимізм...

А я думаю, що ствердження лікарем загрозливої хвороби не є песимізмом але діагнозою недуги, а після цього йдуть намагання лікування. Всякий, хто ближче вглянувся в життя-буття нашої еміграції за океаном (і скрізь в діаспорі) без ослон і без прикрас і вдумався в побачене це аж ніяк не песиміст, але лікар нашої еміграційної недуги, добрий діагностик, що стверджує хворобу й заходиться якби їївилікувати!

Візьмим під аналізу тільки один відтинок нашого життя, а саме безкультурність, яка проявляється в яскравій відразі до друкованого слова, на купно книжки, журналу чи газети. Один скаже, що немає грошей — нове авто дочці купив. Інший немає в хаті місця на бібліотеку... Ще інший каже, що "на дрантя" не дасть і цента... Остаточо є й такі, що беруть та не платять книжки, роками винні за журнали, не платять за часопис... Всі вони руйнітники й вороги українського друкованого слова. Подумаймо на мить скільки чудових творів можна б було до сьогодні видати на кошти й досі не вплачених читачами книжок, якого формату й змісту був би сьогодні наш виховно-недагогічний журнал "Життя і Слово" та й інші часописи та журнали...

Часто чути голоси про мале зацікавлення українськими книжками й журналами в наших дітей і молоді. Для мене в тому немає нічого дивного — як може дитина цікавитися книжкою чи журналом, як їх нехтує батько?!.. — Гуцули кажуть, що як не маєш кресала й губки то й вогнища не розпалиш. Так же й тут, раз у батьків немає українського друкованого слова, то як вони можуть розбудити в душах своїх дітей, в їхніх молодечих серцях любов до своєї книжки й до всього, що наше рідне, що українське? У них же теж немає кресала й губки, бо батьки їх не дали, то як їм світлу ватру в серцях своїх розпалити?...

Мені здається, що заки приступимо до праці над молоддю — батьків треба виховати. Треба знайти способи, які допомогли б зацікавити їх українською книжкою, треба вплинути на них, щоб не жаліли гроша на наше рідне, друковане слово. Бо йнакше даремний труд виховників і педагогів, як не зламують байдужість батьків. Тоді не треба вчити дітей української азбуки й мови, бо вони й так не будуть читати цією мовою ані книжок ані журналів, так як не читають їхні батьки...

Що наша еміграція, а передовсім клітини нашої спільноти — поодинокі родини хворіють страшною пошесною недугою — цього заперечити не дасться. Їх роз'їдає і точить рак матеріалізму, їх духову структуру роз'їдає брудне скупарство, їх опанувала тифозна гарячка погоні за грошем; достатками й вигодами!..

Ствердження цього це не песимізм, а факт. Факт прикрий, гнітучий і вельми болячий. Хворі клітини — хворий і увесь організм — хворі ро-

дини — хвора й уся спільнота. А чи треба ж позторяти и пригадувати аж до зануди, що родина це основна клітина нації? Що де здорові родини, там здорова нація?..

Якщо родина має таку велику духову вартість то і її духові потреби мусять бути повноцінні й високо-якісні! Родини, очолювані батьками — це важна частина нашої спільноти. Батьки відповідальні перед Богом і нацією за здоров'я родини. Родина без духових зацікавлень, особливо байдужа до рідного друкованого слова, яке в дану пору являється живим представником нашої батьківщини та її визвольних ідей, — хвора. Такі родини треба лікувати. Треба у батьків і в дітей розбуджувати зацікавлення до купна й читання книжки чи журналу, а це вже являється завданням наших виховників, педагогів та громадсько-освітніх діячів.

Всім нам треба мати на тямці, що: — Якщо батьки наших дітей на еміграції не будуть самі цінити як найбільший скарб — наше рідне, українське друковане слово, й не дадуть його дітям та не навчать їх його любити та ним дорожити то всі ми пропадемо, не залишивши по собі жодного сліду!..

Не "по морю тьми" плисти нам! Не топитися нам у багнюці! До сонця знання, добра, правди й краси треба нам підноситися, а передовсім окрилювати нашу молодь за допомогою рідної книжки, щоб могла линути в простори, де немає тьми, де царить вічне світло нашого українського золотого сонця!..

Степан Чарнецький

ПРЕЛЮДІЯ DES-DUR

Гей, снилося мені село весною.
Вінки садів, черемхи білі квіти,
І кучеряві верби над водою,
Що в тихі хвилі затопили віти.

Бачу: пастух товар додому гонить,
Останній промінь гасне за верхами,
А тишина така, що дзвоном дзвонить...
Лиш синій дим снується над хатами...

А серед піль стежиною вузькою.
Понад ячменів та пшениці море
Пливе твій дух задуманий співаче.

І ловить в душу шуми над водою.
Садів розцвілих соннії розмови.
Та звук сопілки, що у лузі плаче.

(Сумні ідем, 1920.)

Д-р Василь О. Луцш

«Біла смерть» і наша молодь

Не тільки Америка, але увесь світ затривожений поширенням наркоманії серед молоді. Про це чимало надруковано в американській літературі, але у нас дана тема ще належно не наświetлена. А треба писати, бо наша молодь живе в країні, де ця загроза ширить чималі спустошення.

Перш усього, вяснимо, що таке наркоманія та які наркотики найбільше шкідливі нашій молоді? Згідно з медичним означенням, наркоманія це важкопоборний, хворобливий навик людини до вживання наркотиків, щоб викликати стан забуття або подразнення. Наркотики діють на центральну нервову систему, викликаючи ослаблення фізичних і психічних функцій організму, а згодом і низку різних захворюнь. Людина втрачає життєрадість, доходить до нервово-психічного розладу, або й гине. Лікування забирє багато часу.

До найбільш поширених наркотиків належать: марігуана, опіум, кокаїн та низка інших. Вони можуть бути рослинного або хемічно-лябораторійного походження. Більшість із них росте в Південній і Північній Америці та в Центральній Азії. Тут згадаємо снотворний мак, індійську коноплю, кокаїновий кущ, марігуану, дурман, бєлену.

Нещодавно світом сколихнула вістка про вендету продавців наркотиків, які спричинили смерть літуна і розвідчика в розшуках продавців наркотиків і

поширювачів наркоманії — Енріко Камарено Салязара. При тій нагоді розкрито жажливі факти, а саме, що територія «наркотичної імперії» простягається через Мєхико до вирощувачів наркотиків у Бразилії, Еквадорі, Колумбії і Перу та на Кубі. Колись через Мєхико в ЗСА спроваджувано 80 відсотків героїни, яка останньо впала до 25 а може й 20 відсотків з усієї доставки цього наркотику. Завдяки Камарено удалося сконфіскувати 3.600 фунтів кокаїну, вартістю понад двадцять мільйонів доларів.

Деякі наркотичні рослини, як от, напр., марігуану вирощують в ЗСА. Мій колега-професор рентував студентам хату, під час вакацій, і повернувшись, знайшов вазон із височеньким стеблом марігуани, яку студенти підскубували і скурювали... Ще інший колега, теж професор, покликав поліцію, бо студенти не платили два чи три місяці за рентований гараж. Прийшла поліція і знайшла один раз високоякісну марігуану вартості 12.000 дол., а через кілька місяців опісля — гірший сорт вартості 7.000 до 8.000 дол.

Виринає питання: хто ж курить «чортівське зілля»? Відповідь проста: не наші та деякі і наші діти, починаючи від народньої школи, через «гай скул» і коледж чи університет.

На власні очі я бачив лихо, спричинене наркоманією в часі «гіпісів». Працюючи адміністра-

тором і професором в університеті, де було до 60.000 студентів, надивився я на лихо й недолу студентської молоді. Пам'ятаю, як до мене забіг голова Українського Студентського Клубу, сповіщаючи, що, скажім, «Івась» дійшов до «білої гарячки». Треба згадати, що цей студент був одним із дуже здібних в інженерному департаменті, але став наркоманом. Я прийшов на його мешкання, а він уже в екстазі, тільки білки блимають, кидається, як у епілепсії. Мене ледь пізнав скрикнув: «Ради Бога! Мусимо негайно повідомити батька!» А його батьки — глибоко віруючі, визначні громадські працівники! Видно, він зрозумів мої слова, бо пробурмотів: «Не повідомляйте батька... Він хворий на серце, довідається, то я його зажену в могилу овоїми вчинками»... Я звернувся до організації, котра допомогла студентові, виславши на кілька місяців на спеціальне лікування. Батьків повідомлено, що сина університет вислав на кількомісячний вишкіл. І дійсно, по кількох місяцях лікарського «вишколу» Івась прийшов до себе, закінчив з відзначенням студію, дістав добру працю інженера і досі посилає мені святкові, вдячні картки.

У цім випадку Господь змилосердився над грішником-наркоманом, але бувало й гірше. Кільканадцять літ тут студіювала здібна українська дівчина, закінчувала магістерські студії. Одного дня вона прийшла із своїм хлопцем і просить моєї поради. Вона одначка. Мати розведена — батько покинув їх, а вуйко — визначний український громадський діяч. Хлопець — син ін-

женера, глибоко релігійного — жидівського роду. Мати хворіє, не може нічого їй сказати, бо добила б її. Про вуйка й мови не може бути. Те саме й батько хлопця: нізащо не згодиться на цей шлюб. Я вирішив запросити до себе українського католицького пароха з її парохії і рабіна — друга його сім'ї. На другий тиждень всі ми зійшлися в моему домі, та мої і священника та рабіна остороги не допомогли. Молоді нас не послухали. Ми не знали, що вона вже була в тяжі. Коротко: вона і він кидають студію і виїждять до Пітсбургу. Там вона народила дитину і віддала чужим на виховання. Мати, дізнавшись, дістала нервовий розстрій і її забрали в лічницю. Хлопець, під натиском батьків, покинув її і вона повернулася в наше університетське містечко. Жила надголодь, була без праці. Не раз переопалася на лавці в парку... Вкінці, близька самогубства, знову прийшла до мене. Завдяки знайомствам і довголітній праці, мені пощастило влаштувати її на працю в університеті. Згодом вона познайомилася з італійським музиком, він дістав працю в іншому стейті і вони виїхали. Про її долю не знаю.

Таких чи їм подібних випадків в університеті було значно більше, та про все в статті не розкажеш. Гадаю, що й цього досить, щоб зрозуміти жах наркомана.

Гадаю, що українські батьки і наша мудра молодь застановляться над моїми словами і обережуть себе від найбільшого лиха наркоманії чи й «білої смерті» від уживання кокаїну. Пам'ятаймо, що Північна Америка залита наркотиками...

Пам'ятайте, що низька ціна журналу й збільшення змісту, залежні тільки від поширення журналу й своєчасних вplat!

Д-р Юрій А. Луців

Місце декабристів в українській історії

Проти російського царату виступали чи не одночасно російське „Північне” й українське „Південне” товариства декабристів. Їх метою була боротьба з кріпацтвом, знущання над бійцями та основне — із самодержавством у царській імперії. Тогочасна ліберальна інтелігенція уважно слідувала за революційними рухами в Європі, й переносила ті ідеї на місцевий ґрунт.

Вже в 1816 р. постало перше „підпільне” товариство „Союз порятунку” та „Товариство дійсних і вірних синів батьківщини”. Там були О. Муравйов, два брати Муравйови-Апостоли і пізніший керівний декабристів П. Пестель та низка інших.

На Україні вже в 1829 р. на Харківщині, отаман Іван Звонаренко піднімає чимале повстання. Правда, перед ним були й інші повстання, от хочби вісім літ перед тим Зміївщина на Харківщині, трохи не вся Херсонщина, Київщина, Поділля й Бесарабія, а навіть розгорілося на землях Західної України.¹

У 1825 р. розгорілося повстання проти царського самодержав'я в Московії. Це була боротьба проти царизму, проти панщини і за демократизацією імперії. Зрозуміле, що та боротьба „декабристів”² мала чималий вплив і на повстання в Україні, і помимо великих розходжень (напр. усамостійнення України) вибухло в тому часі повстання Чернігівського полку в м. Василькові, очолене С. Муравйовим-Апостолом, нащадком

гетьмана Данила Апостола. Правда, цей нащадок нашого гетьмана змагав до згоди між Південним т-вом та Т-вом з'єднаних слов'ян, але рішуче вороже поставився до самостійницького українського товариства „Малоросійського таємного т-ва”.³ Саме В. Лукашевич писав, що „...замість безкорисних масонських льож, краще заснувати такі товариства, де молоді люди вивчали б свою рідну історію та чини визначних людей”.⁴ І саме цей маршал дворянства Переяславського повіту, спершу масон, а потім член-засновник названого вже товариства, наголошував у „катехизмі” товариства — „Де сходить сонце?”, а відповідь була „Сонце зійде в Чигирині”, тобто в столиці гетьманської України Хмеля та Дорошенка. Конкретно, під впливом декабристів свідомі українці змагали до самостійності. Ось, напр., у листі нашого історика Олександра Марковича до поета Кіндрата Рилєєва: „Чи можу я холоднокровно читати „Войнаровського” і „Наливайка”? Прийміть від мене й від усіх моїх земляків щире подяку. Ми ще не загубили з очей подвиги великих мужів-українців; в багатьох серцях ще не погасла давня сила почувань і любови до батьківщини. Ви ще знайдете в нас живий дух Полуботка. Ви підносите цілий нарід, а горе тому, хто хоче понизити цілі народи, хто старається покрити погордою цілі країни. Вони відплатяться йому своєю погордою”...⁵

Аналізуючи політичні нап-

рямні, ідеологію декабристів, бачимо, що хоч вони й були проти самодержавства, однак були за централізовану російську республіку, були проти української державности. Все ж таки декабристські повстанські рухи сколихнули українським дворянством та інтелігенцією і розворушили селянство. Хто зна як була б розвинулася в той час наша боротьба, але з арештом Василя Лукашевича т-во самоліквідувалося.

У кінцевому висліді декабристський рух приніс чимало нещастя і на Україну. Царський режим руками О. Аракчєєва жорстоко розправлявся з народом при допомозі московської жандармерії. За найменший спротив — за підпали жорстоких землевласників чи за повстання карали нарід та його провідників засланням на Сибір, тюрмами а то і смертю.

Український нарід та його верхівка, розчаровані декабристами, котрі зміряли до ліквідації самодержав'я і панщини, але хотіли зросійщити всі народи. Саме полковник Павло Пестель у своїй програмі проповідував, що всі народи (в тому й українці) повинні злитися з московським народом, затративши тим самим раз і на завжди свою власну окремішність і незалежність.

З усіх декабристів хіба найбільш позитивний вплив на розвиток національної самостійницької думки мали історик Микола Маркевич, пропагатор самостійницької програми, і поет Кіндрат Рилєєв, що теж жив деякий час на Слобідській Україні, знав українську мову, фолкльор та нашу історію і бував у Києві. Саме тут він познайомився з визначними українцями того часу. І

він же був автором поем з історії України.

Правда, Північне т-во очолюване М. М. Муравйовим, згідно з його ж конституційним проектом зміряло до перетворення російської імперії на федерацію 15-ти держав з власним парламентом. Намічено було „Чорноморську державу” із столицею в Києві й „Українську державу” із столицею в Харкові — все це не була самостійна українська держава, але федеративна, проте декабристське повстання і його розгром царатом заглушив на довго всяку свобідну думку в імперії. Та в Україні свободолюбні думки приспати не вдалося, і вони були зреалізовані в часі наших визвольних змагань 1917-1920 рр., продовжувані героїчною УПА в часі другої світової війни і заховані в серці сьогодні...

Використана література:

Азадовский, М. К., ред. Декабристы. Москва, I, 55.

Бороздин, А. К. Из писем и показаний декабристов... СПб, 1906.

Записки декабристов. Лондон, 1863.

Завалишин, Д. И. Записки декабриста. Мюнхен, 1904.

Волк, СС. Исторические взгляды декабристов. Москва, 1958.

Історія Української РСР. т. III. Мемуари декабристов. Москва, 1987.

Нечкина, М. В. Движение декабристов. Москва, 1955. 2 т.

Орлик, Ольга. Декабристы и внешняя политика России. Москва, 1984.

Полонська-Василенко, Наталія. Історія України т. II. Мюнхен, 1976.

¹ Докладніше гляди: „Історія Української РСР”. Київ, Наукова думка, 1978. т. 3. ст. 61-69.

² Назва постала від місяця грудня (по-московському декабрь) коли почалося це повстання.

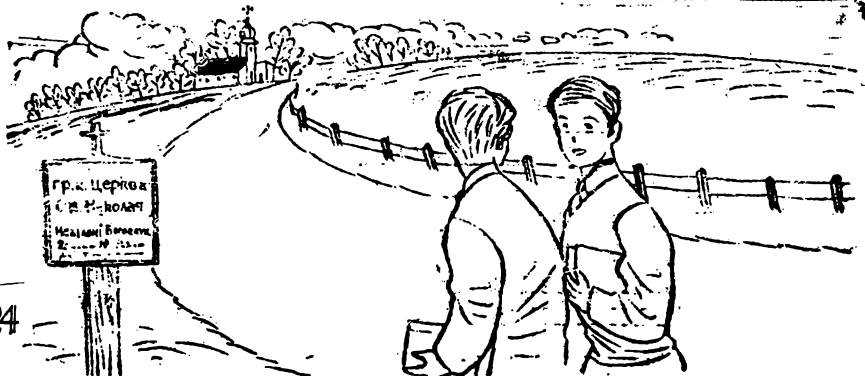

Чимало вчителів стрічав я
В життю, чимало жив з людьми,
А про такого й не чував я,
Щоб так з маленькими дітьми
Вмів поводити ся, як покійний
Наш пан-отець. І що то був
За празник у селі подвійний,
Як на Великдень хлопці наші
У церкві складно заспівали,
На крилосі на переміну
Апостол по пунктам читали!
Мов рій у літі, люд загув,
Мами аж плакали. «Такого
Ніхто відвіку в нас не чув!
Чи бач, хлопята! Дармо каші
Не їли! Бач його старого,
Як вивчив!» В радісну, нестрійну
Громаду коло церкви збились
Батьки і стали міркувать,
Як пан-отцю віддякувать
За те. Та поки ще рішились,
Вже з двораків один спішив
У двір, щоб пану все сказати.
Пан сам до церкви не ходив,
Щоб враз із бидлом не стояти.
Скінчилась служба, посвятили
Паски, аж ось з двора біжить
Післанець до попа: «В тій хвилі
Пан хоче з вами говорити.»

Іде наш піп. В громаді тихо
Зробилось, посумніли щось,
Почули, що якесь тут лихо
Над ними без вини стряслось.
Гуртом хотіли проваджати
Попа, та він їх задержав:

«Не треба пана драгувати» —
Перехрестивши ся, сказав.

Пішов. З свяченим і з пасками
Громада коло церкви жде, —
Аж ось по хвилі він іде.
— «Христос воскрес! Та Бог із вами!
Чому не йдете по хатах?
Не бійте ся! Ніякий страх!
Пан лиш питав мене, як смів я
Без волі влади заводити
Якусь тут школу? Відповів я,
Що школи зовсім не завів я,
Лиш так приватно хтів навчить
Дітей письма, зовсім без плати.
„Ну, сього я вам заказати
Не можу“ — згодя каже пан, —
„Лиш по добру пораду вам:
Покиньте се пусте діло!“
— «Я б був його й не зачинав,» —
Отак я пану відказав,
Колі б до мене не наспіло
Із конспсторії письмо:
„Не лиш дітей в селі навчати,
А й школи, де мож, закладати.“
„Чи так? Ну, се ще ми вздримо!“ —
Сказав вельможний, і рукою
Махнув на знак, що вже на днесь
Досить розмови! Йдіть в спокую,
Не бійте ся! А ви, хлопята,
До мене завтра всі на свята!
Ну, йдіть! Громадою такою
Не стійте тут! Христос воскрес!»

Ми і наша молодь...

О. Кошель-Плескунова

Правильна їжа дитини

(Годування дітей віком від одного до чотирьох років)

До дитячих лікарів часто звертються батьки з приводу відсутності апетиту у дітей віком старше одного року. Як відомо, недостатнє харчування виснажує організм, затримує фізичний розвиток дитини, знижує опірність її заразним захворюванням.

Перегородовування теж погано відбивається на здоров'ї дитини. При надмірному харчуванні часто виникають шлунково-кишкові захворювання, порушується нормальний обмін речовин. У дітей, яких перегородовують, часто буває поганий апетит, іноді блювота.

Треба пам'ятати, що одноманітна їжа може викликати у дитини не тільки зниження апетиту, але й огиду до неї. Тому їжа дитини після відлучення від грудей повинна бути різноманітна.

Необхідно встановити точні години годування. Привчаючи дитину їсти в певні години, ми допомагаємо її нервовій системі керувати складним апаратом перетравлювання й засвоєння їжі.

Багатьох дітей після року привчають до чотирьох годувань. Розвиток травних органів і їх функцій, а також зростаюча ємкість шлунка дозволяє збільшувати кількість їжі на кожне годування. Поступово годування дитини ускладнюються. М'ясо, яке спочатку давали дитині у вигляді парових котлет, треба привчати її їсти вареними кусочками, ярину й крупи давати не тільки у вигляді пюре і каш, але також і як окладки, запіканки, щоб розвивалось у дитини жування.

Як тільки в дитини появляться корінні зуби (в півтора-два роки), треба давати їм їжу, що вимагає активного жування: супи з непротертою яриною й крупою, підсмажені котлети, варене м'ясо, овочі кусочками й цілими.

До нової страви повинні ми переходити поступово, але своєчасно й настійно.

Немало є й таких матерів, які перегородовують дитину найбільш концентрованою їжею (сметанка, сир, жовтки), дають солодке між годуванням (цукерки, шоколад, морожене тощо), а молоко замість води. От чезре́з таке неправильне харчування, неправильне виховання, насильне годування з умовлянням, казками, співами й танцями дорослих перед дитиною у неї розвивається поганий апетит.

Здорова дитина сама регулює потребу в їжі, відмовляється їсти зайве. Кращим засобом поліпшення апетиту є прогулянки, гри, посильна праця на повітрі, в інших випадках — масаж в області шлунка за 15-20 хвилин до їди (за призначенням лікаря); водолікування тощо...

Дбання про смачну й різноманітну їжу не повинно доходити до крайностей, до зайвих витребеньок, до розніжуючих страв. Не треба потурати примхам дітей, але добираючи страви, їх смаки слід ураховувати. Треба поступово привчати дітей їсти все, що подано на стіл. Мусимо також пам'ятати, що одноманітне, здебільшого багате на молоко харчування дитини нерідко приводить до розвитку недокрів'я й затрати апетиту. Дитина віком старше одного року повинна діставати на день не більше 500—600 грамів молока, в тому числі і з молочною кашею.

В. Михайловський

Буковинський жайворонок

Сидір Воробкевич народився 5 травня 1836 року в Чернівцях, в сім'ї священика. У студентські роки він з усією любов'ю віддається вивченню народної творчості. Тут же починає писати перші вірші й сам кладе їх на ноти.

Із 1863 року С. Воробкевич друкується майже в усіх галицько-українських часописах за підписом "Данило Млака". Вивчення народної творчості позначається на його літературних та музичних творах. Після закінчення семінарії Воробкевич ще з більшою наполегливістю віддає себе літературній роботі. Він читає твори Т. Шевченка, Марка Вовчка, М. Гоголя, бере з них приклад у своїй творчості.

1867 року С. Воробкевич займає посаду вчителя хорового співу в Чернівецькій духовній семінарії та гімназії. В цей час із-під його пера виходять десятки віршів. Своім поетичним словом він протестує проти безправ'я й несправедливості.

У поезії "Невольник" він пише про борця за свободу, що

*...сіяв зерно правди
На рідненькій ниві
І бажав, щоб люди були
Вільні і щасливі...*

Твори поета були, як на той час, дуже популярні. Пісні його співа-лися по селянських хатах. Вони будили любов до рідного краю, нена-висть до гнобителів.

Багато синівської теплоти й любови звучить у вірші-пісні "Рідна мо-ва".

Зацікавившись поезією співця Буковини, Іван Франко вибирає з неї найкращі вірші й видає їх у 1901 році окремою збіркою під назвою "Над Прутом". У передмові до видання Франко писав: "...в ліричних пісеньках Воробкевич являється паном своєї сили, розсилає багатство життєвих спо-стережень, осяяних тихим блиском широкого, глибокого людського й на-родно-любного чуття..."

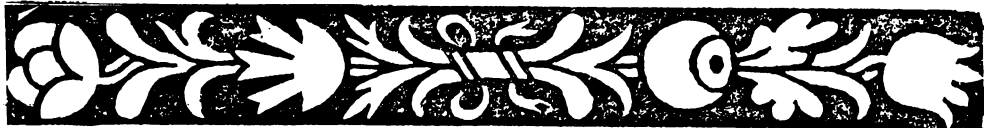
Хто не знає таких пісень, як веснянка "Ку-ку", "Рідна мова", "За-грай ми, цигане старий", "У горах Карпатах", "Там, де Татран круто в'ється", "Над Прутом у лузі калина стоїть". Автор їх — Сидір Вороб-кевич.

Чільне місце в хоровій творчості Воробкевича займає його музика на тексти Шевченка.

Вірші, новелі, оповідання, історичні поеми, науково-популярні статті С. Воробкевича — все це й досі не втратило свого значення.

Любов до свого народу пройшла наскрізь через усю творчість С. Во-робкевича. Він пристрасно боровся за народність літератури. "Літерату-ра, основана на усній словесності, — це дзеркало, в якому відбивається душа народу, тіло, в яке прибралась народна думка", — писав він у пе-редмові до альманаху "Руська хата".

Частиною цього великого дзеркала стала творчість самого Сидора Воробкевича. Помер поет 19-го вересня 1903 року.

СЕМАНТИЧНІ НЮАНСИ СЛІВ

- ВИКЛЮЧНО** — означає "лише", "тільки". Часто слово "виключно" неправильно вживають у значенні "надзвичайно", "дуже", тобто там де треба вживати слово "винятково". Замість слова "виключно" нерідко можна вживати слова "тільки", "сам лише".
- ВИНЯТКОВО** — означає "дуже", "надзвичайно", "особливо". Інколи слово "винятково" помилково вживають у значенні "тільки", тобто замість "виключно".
- ВТРАЧАТИ** — означає здебільша абстрактні втрати (втрачати ілюзії, надії, спокій, свідомість, пам'ять, честь, сон).
"Втрачати" вживається також, коли йдеться про шкоду матеріальну, але непов'язану із загубленням чогось. Іноді слово "втрачати" плутають із словом "губити".
- ГУБИТИ** — значить втрачати конкретний предмет, річ, внаслідок недбалства, неохайності, неухважності. Інколи це слово вживають неправильно у значенні "втрачати" або в значенні "марнувати" (час).
- ДАВНІЙ** — старовинний, такий, що виник або існував у далекому минулому (давня література, давніоруська мова, давньогрецьке мистецтво). Слово "давній" вживають теж і на позначення того, що існувало відносно давно (давній приятель, давні звички). Не зовсім виправдано вживати в останньому розумінні слово "старий", пр. "старий друг" — краще вживати "давній".
- ДРІБНИЙ** — малий, незначний обсягом, вартістю. Слово "дрібний" уживається теж у переносному значенні, характеризуючи суспільну чи економічну роллю чогось. У переносному значенні слово "дрібний" може характеризувати суспільне чи економічне становище людини.
- МІЛКИЙ** — неглибокий. Слово "мілкий" плутають інколи з "дрібний", бо в московській мові це слово має оба значення.
- ЗАВДАВАТИ** — це дієслово в переносному значенні вживається у сполученні з іменниками "шкода", "удар", "поразка" та ін. Характерно, що дієслово "завдавати" здебільшого вживається з абстрактними іменниками негативного пляну (поразка, жаль, сміток тощо). Часом слово "завдавати" можна вжити з іменниками, що мають позитивне забарвлення. Порівн.: "Слава та, я признаюся, завдавала серцю втіхи".

Маруся розмовляє з волошкою

В тебе очі сині
І зірчасто-тужні.
В мене очі сині,
Радісно-райдужні.
Чом би разом нам не жити,

Чом би в полі не сходитись
На розмови дружні?

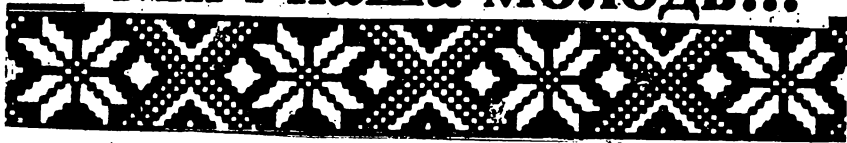
В тебе голос тихий,
Ледве чутий шелест.
В мене голос чистий,
Мов дзвінок, веселий.
Чом би нам не зрозуміти,
Що те сонце, як засвітить,
Для обох нас мідє?

Певне любиш землю,
Гомін-спів левани,
Шуми колосочків,
Сонячні принади.
Чом би нам не зрозуміти,
Що миленько, як нам вітер
Личечко погладить?

Я тебе зірвала б
Радо на віночок,
Але ж добре чим
Тихий голосочок:
..О, як люблю в світі жити
І шодня листками пия
Ранній холодочок".

Мирослав Петрів.

Ми і наша молодь...

Прот. М. Овчаренко

Про світогляд та ідейність молоді

Однією з найважливіших властивостей людини — homo sapiens — є те, що вона має певний світогляд, від якого залежить напрямок діяльності людини.

Світогляд починає утворюватися ще з дитячих років.

Рідня, вчителі, товариство (взагалі — середовище), книжки, телевізія — все це в тій чи іншій мірі впливає на формування світогляду. Особливо важливий момент, коли дитина вже виходить з дитячих років.

Ми знаємо, що є різні вчителі, різні середовища, різні книжки. Тому у молоді утворюються різні світогляди.

Молодь спостерігає в житті багато лицемірства, ненависництва й інших негативних явищ. Молоді люди по різному ставляться до цього: одні пристосовуються і, щоб мати матеріальні вигоди, самі починають лицемірити; інші вбачають в негативних явищах життя наслідок культури, цивілізації, а тому відкидають культуру, цивілізацію; ще інші думають, що наркотики розв'яжуть всі проблеми життя; ще інші вдаються до модерної філософії, особливо захоплюючись екзистенціалізмом, і т. п. Але є не мало розумної молоді, яка розсудливо дивиться на життя і бореться з негативами в ньому.

Таким чином є різна молодь і, треба правду сказати, значна частина її пішла кривими дорогами.

Суспільство, і не тільки українське, а й інших народів, занепокоєне станом сучасної молоді і різними засобами намагається виховати її морально здоровою і розумною.

Ми знаємо, що існує віковечна проблема: батьки й діти. Ця проблема була, є і буде. Сутність її полягає в тому, що батьки, які вже мають певний світогляд і певні звички, не так швидко сприймають зміни в житті, і нове повільно входить в їх життя, поступово поєднуючись з тим, що батьки вже мають, та й не завжди нове є добре. Молодь же, ще не маючи зформованого світогляду і не маючи звичок, зразу сприймає нове і вважає, що те, чим живуть батьки, вже оджило, а тому протривить батькам, які намагаються зробити її такою, як і батьки.

Тут є помилка і батьків, і дітей. Батьки повинні те зрозуміти, бо інакше буде застій, або дуже повільний розвиток, прогрес. Але й діти (і молодь) не завжди розуміють, що без фундаменту будувати життя не можна. Батьки, діди й усі попередні покоління на основі життєвого досвіду збудувати фундамент і не можна нехтувати надбанням батьків.

Великий злочин роблять ті батьки, які не виховують дітей, бо їм „ніколи” (треба заробити більше грошей, або мати якусь особисту приємність). Їх дітей виховує головно „вулиця”. Наслідки такого „виховання” ми знаємо.

Велику помилку роблять також і ті батьки, які наві'язують свій світогляд молоді, бо це часто дає негативні наслідки. Треба, щоб молодь не механічно, сприйняла те чи інше, а „перетравила” його, тобто, щоб певні погляди стали органічною частиною світогляду молоді людини. Це можна зробити друкованим словом високого рівня та прикладом власного й суспільного життя.

На жаль, у нас дуже багато уваги звертається на кам'яне будівництво, на партійно-політичну боротьбу, а на духовне будівництво залишається дуже мало місця, часу і грошей. В цьому вина батьків, суспільства.

І, на жаль, розсвареність в українському суспільстві — поганий приклад. Але тут нехай молодь не поспішає осуджувати батьків, суспільство. В Канаду приїхали українці з різних частин України, з частин, які сотками років були роз'єднані і жили під чужим пануванням. За цей час в кожній частині утворилися свої особливості, що є цілком природним явищем. Люди звикли до цих своїх особливостей, міцно тримаються їх і вважають, що тільки так і повинно бути, як у них. Тому не так то легко розв'язати питання поєднання всіх в одне, органічно пов'язане, суспільство. На це потрібний час і взаємна пошана. Що це так, ми бачимо з того, що в теперішній час взаємини в українському суспільстві набагато покращали, порівнюючи з тим, якими вони були 15 - 20 років тому.

Майже вся наша молодь освічена. Значить вона знає, що будова без фундаменту не міцна, як рослина без кореня. Є рослина перекотиполе, яка ко-

тяться туди, куди її пожене вітер. Навряд чи розумна молодь захоче бути перекотиполем.

Життя дуже складне і суворе. Молодь повинна знайти своє місце в житті і бути духовно озброєною, бо життя — боротьба.

Цією духовною зброєю є ідейність. Безідейну людину, тобто людину, яка живе тільки для того, щоб більше заробити, краще одягнутися і жити для особистої приємності — таку людину навряд чи можна назвати людиною в повному розумінні цього слова, бо таке життя майже нічим не відрізняється від тваринного життя.

Людина — *homo sapiens* — тільки тоді має право так себе називати, коли вона має ідею, живе для ідеї, працює для ідеї, жертвує для ідеї.

Молодь живе в суспільстві, користується тим, що утворило суспільство, напр., засоби інформації, засоби сполучення й ін., — то її обов'язок і самій дати щось позитивне суспільству.

Значить, повнота життя молоді (та й дорослих) буде тільки тоді, коли буде життя во ім'я ідеї, пов'язане з працею на користь суспільству.

Що треба працювати для суспільства — це так очевидно, що не потребує вияснення, а от щодо ідей — тут справа інша.

Є ідея на вічність, є ідеї часові; є ідеї будуючі, є ідеї руйнуючі.

Ідея на вічність є тільки одна: Релігія — Християнство. Всі інші ідеї — часові, бо був час, коли ні людей, ні Землі не було; і прийде час, як говорить наука, коли Землі не стане. Тут же хочемо сказати, що Св. Ап. Петро пише: „Земля та діла, що на ній, погорять... коли все оце поруйнується” (2 Петр. 3:10-11). Тому говорити про якісь інші вічні ідеї (крім Християнства) не можна.

Ідея на вічність — Християнство — це досконала ідея, бо вона є Боже Об'явлення. Ідеї часові — це втівр людей, а поскільки люди багато чого не знають, то й їхні ідеї не можуть бути вповні досконалими.

Часові (людські) ідеї можуть бути будуючими, а можуть бути руйнуючими. Будуючою людською ідеєю може бути тільки така, яка ґрунтується на досконалій ідеї — Християнстві. Напр., національна ідея. Коли вона будується на Християнстві — вона будуюча ідея. А от нацизм, расизм, матеріалізм, які суперечать Християнству, тобто, вічній, досконалій ідеї — руйнуючі ідеї, що ми й бачимо в житті.

Християнство — це міцна, непохитна основа, твердий фундамент. А на міцному фундаменті і будівля буде міцно стояти. Христос прекрасно це висловив в притчі про будівлю на камені і на піску. Наведемо цю притчу:

„Усякого, хто слухає цих слів Моїх і чинить по них, Я прирівняю до чоловіка мудрого, що збудував свій будинок на камені. І пішов дощ, і розлились ріки, і повіяли вітри, і налягли на той будинок, і він не упав, бо збудований був на камені. А кожний, хто слухає цих слів Моїх і не чинить по них, прирівняється до чоловіка нерозумного, що збудував свій будинок на піску. І пішов дощ, і розлились ріки, і повіяли вітри, і ударили на той будинок, і він упав, і руїна його була велика” (Мат. 7:24-27).

Тобто, ніякі життєві бурі не зруйнують побудованого на камені — Християнстві. Треба чинити, як каже Христос.

Тому, коли молодь формує свій світогляд, вона в першу чергу повинна мати фундамент, тобто достатньо глибоко пізнати Християнство і жити, як воно навчає.

Але Християнство поділене: православ'я, католицизм, баптизм і т. ін. Хто ж з них правдиво навчає?

На це питання в декількох реченнях неможливо дати відповідь. Докладну відповідь дає „Порівняльне Богослов'я”, ознайомитися з яким і радимо молоді.

Щоб глибоко пізнати Християнство, треба знати Св. Письмо, треба правильно розуміти його. Для цього konieczна відповідна підготовка: 1) знати умови життя, коли писалось Св. Письмо і 2) мати Божу допомогу.

Неправильне розуміння Св. Письма утворило сотки різних християнських сект, які в своїх поясненнях доходять аж до антихристиянського. Неправильне розуміння Св. Письма може привести навіть до безбожництва (2 Тим. 2:15-18).

В Св. Письмі треба розрізняти дійсність, реальність від символів. (У „Віснику” 1968 р. в ч.ч. 18, 19, 20 і 21 була стаття „Про правильне розуміння Біблії”).

Читаючи Св. Письмо, не треба покладатися тільки на свої сили і не поспішати робити висновки.

ВІСНИК, ВІННІПЕГ, МАН.,

Н. Головченко

Правописний розбір у школі

(Децю виправлено)

Щоб дати учням глибокі й міцні знання з граматики за програмою початкової школи, треба виробити певну систему роботи, послідовно її застосовувати протягом навчання дітей у цей період. Підготовку до навчання дітей у 1 класі я починаю з детального ознайомлення з майбутніми школярами. Щоб краще знати їх, я обходжу доміжки учнів: довідуюся про роботу батьків, складаю собі уявлення про ставлення їх до школи, де виховання. Знайомлюся з індивідуальними нахилами дітей, ступенем підготовки їх до навчання тощо.

Великого значення надаю дборому засвоєнню учнями букв у 1 класі. Для цього, крім розрізної азбуки, яку я повністю використовую на лекціях, протягом літа готую також наочні посібники. Це картки розміром 270x190 мм (папір для ескізів), на них зображено добре відомі учням предмети, назви яких починаються на потрібну букву, й великі та малі рукописні букви в відповідно розлінійовані великі й малі друковані букви, наприклад, для засвоєння букв Г намальований гриб, Г — гузик, І — їжачок і т. д.

У букварний період, починаючи з учнями опрацювання нової букви, показую відповідну картку, яку зразу ж після лекції вкладаю в великий аркуш паперу, прикріплений на стіні біля таблиці картки на всі букви висять на аркуші перед учнями до кінця 1 півріччя.

Такі картки дуже допомагають учням при вивченні нової букви й закріпленні вже відомих. Якщо учень при читанні тексту забув, як читаться буква, він дивиться на картку, де видно малюнок предмету й називає букву. Кілька разів глянувши на картку, учень міцніше запам'ятує букву.

Важливе значення мають картки й при писанні букв. По-перше, учні бачать, як пишеться буква, по-друге, як вона розміщена між лініями. Легше й учителеві, який тільки показує букву, не пишучи її кожного разу на таблиці. Це економить час.

У другому півріччі в 1 класі потрібно проводити вже фонетичний розбір, тобто аналізу й синтезу складів і слів, записування їх під диктант. Спочатку я навчаю учнів відповідати на запитання за певною схемою: наприклад, пропоную розібрати слово *школа*. Скільки складів у цьому слові? Як можна перенести слово з рядка в рядок? Як зветься перший склад? Скільки букв у першому складі? Скільки звуків у першому складі? Скільки голосних звуків? Скільки приголосних звуків? Так само розбираємо й другий склад. При цьому привчаю учнів спочатку давати повні відповіді на запитання, а згодом — викладати свої думки самостійно, без допомоги вчителя, зв'язним текстом.

Учень пояснює: в слові *школа* два склади (перший склад *шко-*, другий *-ла*); перенести з рядка в рядок можна так: *шко-ла*, в першому складі три букви — дві, приголосних — три, голосних — дві, звуків, — п'ять, букв — п'ять. Якщо ж учень зробив помилку, виправляє не вчитель, а самі учні. Пізніше учні запам'ятовують, у якій системі потрібно розбирати

слово: один учень розбирає, решта — стежить, чи все він пояснив, і в разі потреби доповнює, виправляє.

Уже в другому півріччі в 1 році розбираю з учнями слова для пояснення правопису. Це проваджу так. Зайшовши в класу, відразу звертаюся до дітей: "Як написати слова *Василько*?" Учень пояснює: слово *Василько* пишеться з великої букви, бо це ім'я хлопчика, після Л — м'який знак. Після цього учень читає домашнє завдання. Подібна робота пролодиться ще з двома-трьома учнями. Поряд з цим на деяких лекціях (коли домашнє завдання дано на певне правило), замість перевірки домашнього завдання, проваджу словниковий диктант на це ж правило. Наприклад, при вивченні м'яких і твердих приголосних диктую слова: *синька — сечки, рідко — рідко та ін.*, які учні записують, а потім пояснюють їх правопис.

У 2 році, коли учні вивчили правила правопису слів (правопис апострофа, сумнівних приголосних, ненаголошених голосних, приєменників з іменниками), форми роботи ускладнюються. Наприклад, після вивчення теми "Ненаголошені голосні" перед перевіркою домашнього завдання я пропоную всім учням пояснити правопис слова *зелений*. Усі учні думають, потім викликаний учень пояснює за раніше вже засвоєним порядком; у слові *зелений* після букви З треба писати Е, в слові *зелень*, де сумнівний склад став наголошеним, чітко вимовляється Е. Потім він читає речення чи слово з домашнього завдання.

Часто, коли домашнє завдання порівняно легке, замість його перевірки, диктую 8-10 слів на вивчені правила: *ім'я, в'ється, м'яч, синіє, у садку казка — каска, лисиця тощо* (тут же пояснюю значення цих слів і відмінності у написанні їх). Викликаний учень пояснює правопис слова, правило і додатково відповідає на питання типу: Коли ставиться апостроф? Як пишуться приєменники з іменниками? і т. д. Коли учні наводять правила, вимагаю від них кілька власних прикладів (не з підручника).

Коли учні навчилися добре пояснювати правопис окремих слів, на багатьох уроках, замість перевірки домашнього завдання, диктую 3-4 речення, насичені словами на вивчені правила, а також на те правило, на яке я давала домашнє завдання. Наприклад, у 3 році після повторення правил, вивчених у 2 році даю такі речення: *З дерева випіляли п'ять дощок. Сім'я вечеря коло хати. Червоніє на горбку спіла сунічка.*

Далі я пропонує приготуватись до розбору першого речення. Викликаний учень читає перше речення й пояснює за засвоєною вже перед тим системою. Слово З пишеться окремо від слова *дерева*, бо приєменники пишуться окремо від тих слів, перед якими вони стоять: у слові *дерева* після букви Р — буква Е, бо можна змінити слово, щоб цей склад став наголошеним: *дерево*; у слові *випіляли* після букви П — буква И, бо можна змінити слово, щоб цей склад став наголошеним: *пилка*; у слові *п'ять* після букви П перед буквою Я пишемо апостроф, бо апостроф ставиться після Б, П, В, М, Ф перед Я, Ю, Є, І, наприклад, *в'ялий, б'ють*. Інші учні так само розбирають друге і третє речення.

При такому правописному розборі створюється повне уявлення про знання учня. На перших порах такої роботи я ставила питання: "Поясни чому це слово так написане?", а коли учні добре засвоїли правило, вони самі відшукують у реченні слова на вивчені правила і пояснюють написання їх. Інші учні стежать за відповіддю викликаного учня, і, коли він якесь слово пропустив, не пояснив, підносять руку, доповнюють. Така робота активізує учнів, допомагає краще засвоїти правила практично. Сама я не вказую, де учень зробив помилку, а звертаюся до класу: "Допоможіть йому, виправте йому тощо. Така форма роботи дає можливість оцінити знання учнів за лекцією (трьох-чотирьох, що аналізують речення, й двох-трьох, які доповнюють і коригують відповіді).

Така систематична робота дає змогу провести кілька лекцій на повторення майже всіх вивчених правил.

Ось одна з лекцій проведених на повторення ~~звичного~~ про прикметник і іменник. На початку лекції учні записують речення:

1. У вечірній тиші шелестіли комиші й дзвеніли коники. 2. Попереду захиталися стебла кукурудзи й з'явився першокласник Михайло Піддубний. 3. Він гукнув: "Дядьку, стійте, там берона — зламаєте!"

Далі кілька учнів пояснюють так. Слово *У* пишеться окремо від слова *вечірній*, бо прийменники пишуться окремо від слів, перед якими вони стоять; у слові *вечірній* після букви *В* пишемо *Е*, бо можна змінити слово, щоб цей склад став наголошеним: *вечір*; у слові *шелестіли* після букви *Ш* пишемо *Е*, бо можна змінити слово, щоб цей склад став наголошеним: *шелест*; після букви *Л* пишемо *Е*, бо можна змінити слово, щоб цей склад став наголошеним: *шелеснути*; у слові *комиші* після букви *М* пишемо *И*, коли змінити слово, щоб цей склад став наголошеним, дістанемо слово *комши*; у слові *дзвеніли* — *ДЗ*; у слові *коники* суфікс *-ИК*, бо у зміненому слові *коника* голосний звук *И* не випав; *попереду* — одне слово, тут *ПО-* — префікс; у слові *захиталися* *ЗА-* пишеться разом — це префікс, а префікси з словами пишуться разом; після букви *Х* пишемо *И*, бо можна змінити слово, щоб цей склад став наголошеним — *похитується*; *кукурудзи* — *ДЗ*; у слові *з'явився* *З* — разом, бо це префікс, після префікса *З* перед буквою *Я* ставиться апостроф; слово *першокласник* — це складне слово; перший корінь *перш-*, другий — *кляса* — сполучний голосний звук *О*; в слові *Піддубний* — подвоєння букви *Д*; префікс кінчається буквою *Д*, корінь починається буквою *Д*; у слові *зламаєте* *З* пишеться разом, бо *З* — це префікс. *Він гукнув* — слова автора, ставиться двокрапка. Починаючи писати пряму мову, відкриваємо лапки, в кінці прямої мови закриваємо лапки. Після останнього слова окличного речення — знак оклику.

Після цього даю учням завдання — провідміняти письмово пари слів: *рідні прапори, осінні роботи*. Учні виконують роботу в зошитах. Я в цей час записую на таблиці текст для творчого диктанту (5-6 речень, в яких прикметники й іменники потрібно поставити в належному відмінку і числі). *До пахучої (гречка) летять (бджола). У (маленька сіренька) пташки було зламане крильце. З (морський) берега потягло прохолодою. Біля дідусевої (пасіка) ми посадили багато (липа). На (степовий) просторах випасаються великі стада (худоба).*

Потім учні читають виконану роботу, пояснюють, яка різниця у закінченнях прикметників *різні й осінні*. Чому? Потім виконують завдання, записане на таблиці, пояснюють, які закінчення мають прикметники і іменники.

Завдання додому: 4 речення. Зошити збираю.

Під час таких лекцій учні не мають жадної хвилини для сторонніх справ, і 45 хвилин лекцій використовуємо повністю і продуктивно. Отже, я надаю важливого значення розвитку зв'язної усної мови учнів, тобто прагну, щоб кожний з них умів на лекції під час орфографічного розбору повно розповісти правило, звичайно, в межах програми і підручників. Тільки тоді, коли учні усвідомлять правило і вмітимуть його докладно викласти й застосувати на практиці, можна переходити до коментованого письма, тобто стисло висловлення правила.

Адміністрація "Життя і Школа" складає щирі подяку всім тим, що вирізняли своєчасно передплату. Наших неоправаних, хронічних, довжиків, котрих є немало — дуже просимо вирізняти хоча частину свого довгу, з огляду на наші великі фінансові труднощі. Повірте нам, що помішування в журналі імен тих, що шкодять журналові, це дуже болюча і неприємна справа. Віримо, що всі це зрозуміють і звільнять нас від цієї неприємної чинності!

Адміністрація "Життя і Школа"

Історія української педагогіки та шкільництва

УКРАЇНОЗНАВЧЕ ШКІЛЬНИЦТВО ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

Не легко подати точні інформації про нього, бо ж Світова Координаційна Виховно-Освітня Рада, як зрештою і все наше життя, згуртоване в СКВУ, не має в своїй розпорядимості статистичних бюр, чи даних із обов'язкових переписів населення, які мають уряди держав. Вся звітність за працю українського шкільництва в діаспорі, як зрештою й сама його діяльність, весь зв'язок між низовими клітинами та краєвими, чи міжкраєвими надбудовами — все це справа тільки особистого пошукту обов'язку та громадської відповідальності одиниць, які відають цими ділянками нашого життя. І треба висловити справжнє признание та вдячність тим, хто добровільно співпрацює й підпорядковується, бо на таких одиницях досі пережила й далі живе вся українська дія в діаспорі. І треба лиш із подивом ствердити, як багато в нас таких людей!

Отже завдання це ніяк не легке, і будуть траплятися неточності, чи недомовлення. Та все ж — це число "Відгукніться" — це своєрідний звіт СКВОР-и за п'ятдесят, сто, а то й більше років українського шкільництва поза Рідними Землями. Отже годиться цей звіт скласти — коли нарешті є змога стати віч-на-віч з відроджуваною Україною, як не менше і з українським рухом у Східній Діаспорі, який так сміливо пробивається молодим паростком крізь сибірську мерзлоту чи казахстанські цілини.

Про найстарше історично, бо вже від половини XVIII-го сторіччя, шкільництво наших поселень у донедавній Югославії — говорили ми в попередньому числі "Відгукніться", у статті проф. Я. Грицьковяна. Там, отже, в Бачці, живуть українці вже від стількох поколінь, і вже два й пів століття мають свої школи, які піддержували всі уряди, як австро-угорський, так і югославські. Їх школи пов'язані тісно з церквами, вчителі та підручники приходили звичайно із Батьківщини, хоч друкувалися й нові. Мова там не літературна, українська, як у сусідній Боснії, куди еміграція розпочалася далеко пізніше, а ще пізніше до Срему. У найстарших поселенців виробився на основі їх лемківсько-закарпатських говірок окремих український бачванський діалект — вдержується у школах, виданнях, радіомовленні. Але приналежність цих поселень до українського народу — безсумнівна.

З інших країн світу — найстарше наше шкільництво в ^иЗ'єднаних Штатах Америки. Перша українська школа постала там у 1893 році в містечку Шамокіні, в штейті Пенсильванія. Постала при церкві — і все далі шкільництво в цій країні було якнайтісніше пов'язане із Українською Греко-Католицькою Церквою. Це були чи доповнюючі школи при парохіях, чи цілоденні, у системі американського католицького шкільництва. Таких шкіл було в 1965 році — 33 початкових та 5 середніх. При Консисторії Української Православної Церкви в ЗСА існує теж окрема Шкільна Рада для парохіяльних релігійних та українознавчих шкіл. У цілоденних школах — тут, як і в інших країнах поселення, загальна викладава мова — державна, у програму входять тільки окремі українознавчі предмети рідною мовою та,

звичайно, традиційне українське виховання.

Із приїздом нової хвилі еміграції, після Другої Світової війни, постала в дуже короткому часі мережа нових шкіл українознавства, суботніх, чи вечірніх, яким головувала, створена в 1953 році Шкільна Рада при Українському Конгресовому Комітеті Америки. Вона й складала програми навчання та видавала підручники, (досі — 75 назв, 240,000 накладу) — як теж влаштовувала щорічні звітні конференції вчителів, курси й семінари для підвищення професійного рівня вчителів, як ось уже цього року в восьме влаштовує двотижневий курс, завдяки гостинності Українського Народного Союзу, на його літній оселі -- "Сюзіівці". Шкільна Рада видає теж уже 28 років журнал "Рідна Школа".

Число шкіл, учителів та учнів було, зрозуміло, куди вище у перші роки розцвіту нашого діаспорного життя — у минулому шкільному році було в ЗСА в цій системі 27 шкіл, 2,080 учнів, 299 вчителів та 12 катехитів (де не діяли окремі школи релігії, цей предмет, для кожного віросповідання, подавали теж українознавчі школи).

Уряд ЗСА, помимо своєї відомої політики "всеперетоплюючого казана" — не робив перешкод у розвитку українського шкільництва — але й не допомагав.

Із відродженням України — Шкільна Рада, при УКА Америки, розпочала широку акцію висилки підручників та зв'язків із чільними представниками шкільництва з України. Подібну дію започаткувала і Спілка Українських Професійних Учителів із Філадельфії. Про листування поміж учнями діаспори та України дбає, з рамени УНСоюзу А. Воробець, і до нього можна звертатися на адресу:

c/o Ukrainian National Ass'n
30 Montgomery Street
Jersey City New Jersey
USA 07302

Українське шкільництво Канади, яка цього року власне святкує століття поселень тут українців — не дуже молодше від американського. Перша українська школа в Канаді постала в Стюартбурні у провінції Манітоба, в 1898 році. Уряди західних провінцій відносилися прихильно до шкільництва нових поселенців, яких і спроваджували, щоб загосподаровувати прерії. Урядовими коштами розвивалося державне двомовне шкільництво, діяли 4 учительські семінари, виходили підручники. Та в 1913 році новий ліберальний уряд скасував це все та відібрав право навчання дотеперішнім учителям українознавства. Залишилося суботнє чи вечірнє шкільництво, а українська мова була заборонена в державних школах навіть як розговорна поміж дітьми у час перерв.

Українознавчі школи організували та опікувалися ними громадські організації — між ними від сорокових років, Комітет Українців Канади. Зокрема Церква, і Православна і Католицька, творили вже від 1920-их років по більших осередках бурси-інтернати, як теж духовні семінарії.

Нова хвиля емігрантів після Другої Світової війни, оживила й українське шкільництво Канади. Вже в 1949 році постає Об'єднання Українських Педагогів Канади, починає виходити журнал "Український Учитель у Канаді". В 1971 році постає при КУК — Краєвий Центр Українських Шкільних Рад із двоступневою структурою — провінційними Шкільними Радами. Поширюється мережа шкіл, відбуваються учительські конференції, семінари. На відміну від шкіл в ЗСА, початкові школи, т. зв. "Рідні школи"

діяли окремо від середніх "курсів українознавства". Числово — можна говорити про 1200 студентів на Курсах (1980-і роки) та яких 7,000 учнів українознавства взагалі — тобто приблизно 10% всієї нашої молоді відповідного віку.

У Канаді виходили теж серії підручників, між якими треба згадати редактовані І. Боднарчуком та П. Волиняком.

У 1970-і роки, з настанням політики "багатокультурності" в Канаді, постало в західних, численно заселених українцями провінціях, двомовне шкільництво (Альберта 1971, Саскачеван 1974, Манітоба 1978). Координаторами двомовних програм при провінційних Міністерствах Шкільництва були українці. В Саскачевані учителі цих шкіл творять навіть окреме об'єднання та видають свій, двомовний журнал "Тема". Випрацьовують теж за модерними методами, матеріали для навчання української мови (наприклад альбертська "Нова"). У 1980-і роки це двомовне шкільництво охоплювало понад 3,000 студентів.

Треба ще згадати зусилля одного педагога — Василя Луцтва, якого особистими заходами виходить вже 38-ий рік журнал "Життя і школа".

Приблизно в той же час, як до Північної Америки, розпочалася і українська еміграція до Бразилії, в дуже важкі, і до сьогодні не дуже кращі обставини (як описував Іван Франко у своїх віршах). Там українське шкільництво завдячує своє існування тільки Церкві, яка організувала навчання по хуторах-колоніях, а доки постав у 1913 році для нагляду над школами "Шкільний Союз", який мав біля 40 шкіл із 630 учнями.

Іх однаке розв'язано із приходом націоналістичного уряду в Бразилії в 1940-ові роки. Шкільництво вели далі лиш черничі чини, як Сестри Служебниці (у 1980-их роках вели 32 початкові та 3 середні школи), однаке ці школи були португальсько-мовні тільки з українською мовою й релігією. Зокрема визначилося згромадження Катишток, яке постало в 1941 році та адержує Інститути для українських дітей (4 в Бразилії, 2 в Аргентині, 1 в Парагваю) — де діти живуть та виховуються в українському дусі, ходячи в місцеві школи. Для прикладу — через найстарший із них у Прудентіполісі, пройшло за пів століття 2,464 дітей. Крім того всі черничі згромадження використовують вільні дні для розвідів і катихизації дітей по колоніях. Існує теж Мала й Велика Духовна Семінарія оо. Василіян.

Від минулого року в провінції Парана, де найбільше скупчення українців, введено двомовне українське навчання в державних школах, завдяки послові—українці, Вірі Вітчимішин-Ажіберт.

В Аргентині перша українська школа постала в 1910 році. Як і в Бразилії, тут вели цілоденні школи черничі згромадження, отці Василіяни, сестри Василіянки та Служебниці. Згодом школами почали піклувати товариства, як "Просвіта", "Відродження", і в 1980-их роках мали вони 26 доповнюючих шкіл при філії Українського Католицького Університету.

Українське шкільництво Австралії почало діяти аж після Другої Світової війни, бо до того часу українці там майже не поселялися. Школи були доповнюючі, суботні. В 1956 році постала красава Українська Центральна Шкільна Рада Австралії із постійними Радами, число шкіл доходило у найкращі часи, 1980-і роки, до 40 із 2,000 учнів. Виходив неперіодично інформаційно-методичний листок, в Австралії творилися, а в великій мірі й видавалися підручники Марії Дейко. Дмитро Нитченко

діяли окремо від середніх "курсів українознавства". Числово — можна говорити про 1200 студентів на Курсах (1980-і роки) та яких 7,000 учнів українознавства взагалі! — тобто приблизно 10% всієї нашої молоді відповідного віку.

У Канаді виходили теж серії підручників, між якими треба згадати редаговані І. Боднарчуком та П. Волиняком.

У 1970-і роки, з настанням політики "багатокультурності" в Канаді, постало в західних, численно заселених українцями провінціях, двомовне шкільництво (Альберта 1971, Саскачеван 1974, Манітоба 1978). Координаторами двомовних програм при провінційних Міністерствах Шкільництва були українці. В Саскачевані учителі цих шкіл творять навіть окреме об'єднання та видають свій, двомовний журнал "Тема". Випрацьовують теж за модерними методами, матеріяли для навчання української мови (наприклад альбертська "Нова"). У 1980-і роки це двомовне шкільництво охоплювало понад 3,000 студентів.

Треба ще згадати зусилля одного педагога — Василя Луцвіва, якого особистими заходами виходить вже 38-ий рік журнал "Життя і школа".

Приблизно в той же час, як до Північної Америки, розпочалася і українська еміграція до Бразилії, в дуже важкі, і до сьогодні не дуже кращі обставини (як описував Іван Франко у своїх віршах). Там українське шкільництво завдячує своє існування тільки Церкві, яка організувала навчання по хуторах-колоніях, а далі постав у 1913 році для нагляду над школами "Шкільний Союз", який мав біля 40 шкіл із 630 учнями.

Їх одначе розв'язано із приходом націоналістичного уряду в Бразилії в 1940-ві роки. Шкільництво вели далі лиш черничі чини, як Сестри Службениці (у 1980-их роках вели 32 початкові та 3 середні школи), одначе ці школи були португальсько-мовні тільки з українською мовою й релігією. Зокрема визначилося згромадження Катихиток, яке постало в 1941 році та вдержує інститути для українських дітей (4 в Бразилії, 2 в Аргентині, 1 в Парагваю) — де діти живуть та виховуються в українському дусі, ходячи в місцеві школи. Для прикладу — через найстарший із них у Прудентіполісі, пройшло за пів століття 2,464 дітей. Крім того всі черничі згромадження використовують вільні дні для роз'їздів і катихизації дітей по колоніях. Існує теж Мала й Велика Духовна Семінарія оо. Василіян.

Від минулого року в провінції Парана, де найбільше скупчення українців, введене двомовне українське навчання в державних школах, завдяки послові—українці, Вірі Вітчимишин-Ажіберт.

В Аргентині перша українська школа постала в 1910 році. Як і в Бразилії, тут вели цілоденні школи черничі згромадження, отці Василіяни, сестри Василіянки та Службениці. Згодом школами почали приєднувати товариства, як "Просвіта", "Відродження", і в 1980-их роках мали вони 20 доповнюючих шкіл при філії Українського Католицького Університету.

Українське шкільництво Австралії почало діяти аж після Другої Світової війни, бо до того часу українці там майже не поселялися. Школи були доповнюючі, суботні. В 1956 році постала краєва Українська Центральна Шкільна Рада Австралії із стейтовими Радами, число шкіл доходило у найкращі часи, 1960-і роки, до 40 із 2,000 учнів. Виходив неперіодично інформаційно-методичний листок, в Австралії творилися, а в великій мірі й видавалися підручники Марії Дейко. Дмитро Нитченко

звернув особливу увагу на поширення української книжки та працю з молодими авторами-шкільцями, влаштовуючи їм конкурси.

В Західній Європі, після відпливу великої хвилі еміграції за океани, залишилися однаке й перетривало, хоч сильно зменшене наше шкільництво.

В Бельгії під опікою Українського Науково-Овітнього Товариства на сьогодні діють три школи та два садочки, які охоплюють біля 30-и дітей, під проводом шости вчителів. Згідно з потребою — перевидають деякі посібники, головню словники. Цікава й успішна ініціатива — пересувні-мандрівні бібліотеки. В найновіші часи — западливо опікуються дітьми, які приїзять із України, висилають книжки в Україну. Інформували про Україну та її шкільництво конференцію Міжнародного Секретаріату Католицьких Середніх Шкіл.

У Великій Британії, де шкільництво постало щойно після Другої Світової війни, воно справно працювало й працює під проводом Спільки Українських Учителів та Виховників, під патронатом Союзу Українців Великої Британії. Після куди сильнішого росту в минулому, на сьогодні навчається в 16-и школах 440 учнів під проводом 72-ох учителів, що з них чотири п'яті вже належать до молодого, вихованого поза Батьківщиною, покоління. Ці цифри означають зріст на приблизно половину від часів найбільшого занепаду, а 10% від самого минулого року. СУУВ дає про Інспекторські візитації шкіл, відбуваються учительські конференції та курси. Є можливість учням здавати державні іспити з української мови, які зачисляються в державних школах. Діє 12 садочків.

Діє українознавчє шкільництво в Німеччині — однаке ближчих числових даних про нього не вдалося здобути. Відомо, що в Мюнхені існує цілоденна школа-інтернат, в якій відбуваються теж і показові лекції та є нагода практикувати студентам Педагогічних Курсів при Українському Вільному Університеті.

В Австрії та Франції (де колись було широко розвинене шкільництво поміж Світовими Війнами) залишилися тільки невеличкі групи дітей у столицях, якими опікуються поодинокі вчительки. Варто згадати літні курси-табори для дітей у Франції, в Маківлері.

До діаспори можна зачислити вже теж українські поселення у новозавільнених Балтійських Державах. В Литві, у Вільнюсі, постали перші недільні українські курси ще в 1988 році під проводом О. Авраменка. За стараннями Литовсько-Українського Товариства. На сьогодні вони поширилися на Каунас, Межейкай. Користають широко із близькості,

України, держать добрий зв'язок із СКВОР-ою. В Латвії постала дещо пізніше подібна школа в Ризі — та зв'язку ще не вдалося добитися.

Українське Земляцтво в Естонії вдержує вже другий рік недільну школу в Талліні із 15-и учнями та трьома вчителями та плянують відкрити українську класу в місцевій середній школі. Як і в усіх наших школах влаштовують екскурсії в Україну, переписуються зі школами в Україні, гостять у себе ансамблі і школярів з Рідної Землі. Новостворені уряди дають підмогу.

Українські групи в Польщі, Румунії та Чехословаччині можна вважати лиш частинно діаспорою, бо охоплюють вони теж і корінні українські землі.

Особливо варто відмітити героїчне змагання українців, в тому й українського шкільництва в Польщі, де урядова акція "Вісла" була саме спрямована на розсіяння й асиміляцію населення української Лемківщини.

Постання якого не будь українського шкільництва стало можливе аж від 1956 року, під опікою Українського Суспільно-Культурного Товариства (опісля перезваного на Об'єднання Українців Польщі). На сьогодні там діє 4 початкові школи (восьмикласові) із 342-ма дітьми та 32-ма вчителями, як теж три "ліцеї" середнього типу, із 257-и учнями та 23-ма вчителями. Окремо діяло 69 "пунктів навчання", де в державних польських школах вчили українську мову, як предмет. У них працює 73 вчителі із 1376 учнями. Найбільш пекуча справа підручників. Давніше вживали видання з України, опісля прийшли власні підручники Я. Грицьковяна, В. Назарука. Три "покоління" цих підручників виявляють щораз більший поступ у напрямі звільнення від державних заборон і обмежень та подавання правдивих інформацій про Україну, її культуру й історію. Недавно постало "Українське Учительське Товариство в Польщі". Велику виховну роль відіграли щорічні дитячі фестивалі. В останні роки похвалилися зв'язки та виміни з Україною. Середок українського шкільництва — школа-інтернат ім. Т. Шевченка в Білому Борі. Велике утруднення в тому, що новий уряд позбавив українське життя, а з ним і шкільництво — державних підмог.

В Румунії постановою уряду із 1948 року, введено українську мову навчання всюди, де українці жили компактними масами, тобто в Південній Буковині, Марамарошчині, Добруджі та Банаті. Однак до 1989 року цей стан змінився — осталися румунсько-мовні школи з українською мовою — як предметом. Таких початкових є на сьогодні 78, 3 педагогічні ліцеї із 102-ма учнями та один теоретичний із 54-ма учнями. Разом число учнів, які вивчають українську мову — 9,868, а вчителів 205, не вчисляючи тих, які викладають теж і інші предмети, крім української мови.

Держава дозволяла й піддержувала видавання шкільних підручників, однак вони так просякли комуністичною ідеологією, що необхідно їх усі переробляти для нових видань. Зв'язки з Україною — оживлені, багато школярів та студентів вищих шкіл вчать в Україні — зокрема це відноситься до майбутніх учителів (близькі зв'язки із Чернівцями та Львовом). Хоч формально уряд піддержує матеріально українське шкільництво — але ця допомога далеко не вистачальна, на приклад весь обмін студентами проходить дорогою приватних домовлень.

У Чехословаччині, до якої належить українська Пряшівщина, після війни розпочалася бурхлива українізація шкіл, діяла шкільна референтура Української Народної Ради. Однак з бігом часу комуністичний уряд переводив школи щораз більше на словацькі, а в 1959 році оголосив, подібний до українського "закон про вибір школи батьками", який мав подібні руйнуючі наслідки. До того ж уряд піддержував "русинство", що було переходною стадією до словакізації. Сьогодні на Пряшівщині діє біля 40 українських шкіл (у 1950-і роки було їх 230), з приблизно трьома тисячами учнів. У 150-и словацьких школах викладають українську мову — як предмет. Діє катедра україністики при Університеті ім. Шафарика в Пряшіві, де підготовляються і майбутні учителі. Підручники доставляє словацьке педагогічне видавництво із Братіслави. У часописі "Дружньо вперед" появляється щомісячно додаток "Життя і школа".

Є малі навчальні групи українських дітей у Братіславі та Празі.

Підсумки сказаного — частинно вже подані в статті достойного ветерана наших педагогів — проф. Едварда Жарського. Коли ж обкинути поглядом цілість нашого поза-материкового шкільництва — треба сказати, що виникало воно всюди спонтанно, з низів. Куди б не гонила недоля

українців із рідних хат — (бо з добра батьківської стріхи не покидають) — всюди мандували з нами наше слово й пісня, наша віра й звичай, уся духовна спадщина багатьох тисячоліть нашого життя й культури. Часом були вони ледве усвідомлені, але нерозривно заковані в генах — заставляли поселенців серед чужих пущ, будувати між землянками-бурдеями — вже і свою церкву та... школу. З грубих, ледве обтесаних колод — але все ж твердиню українського духа, яка видержала й пережила. Не можна теж відмовити признання вчителям, чи були вони професійні, чи дяки, дяковчителі, а то просто люди доброї волі, які після довгої, цілоденної заробіткової праці — йшли вчити своїх дітей, за марну, а то й ніяку зарплату. Треба пошанувати й видержливість дітей та молоді, яким вивчення українознавства забирало, вповні належний, час відпочинку й розваги — ну й батьків, які терпеливо, щосуботи, возили дітей до шкіл, на сходи́ни молодечих організацій, на проби хорів...

І оце сьогодні настав час живи́в — і збір виявився особливо благословенним. Виявляється, що всі зусилля Української Виховної Системи були доцільні, змагали до реальної мети. І що сьогодні вони послужать відновлюваній українській національній школі на Батьківщині — а самі підуть шляхом нового розвитку й поширення — торкнувшись спраткеними устами — животворних Джерел Матірньої Землі.

ЛИСТОК ЗВ'ЯЗКУ "ВІДГУКНІТЬСЯ"

Д-р Василь Луців

Боротьба за українську школу в 1917-1919 рр.

Кожна нація має свою питому культуру, що перш за все виявляється у її виховно-освітній системі. Самозрозуміло, що з віками культура кожної нації зростала, міцнішала, розвивалась і набирала чимраз кращих, конкретніших форм. Щоправда, історія знає занепад культур і смерть націй, але ми говоримо про народи наших днів, про сучасну нам культуру, яка формувала і удосконалювала на власних традиціях і культурних надбаннях інших народів свою виховно-освітню систему.

Кинувши свій зір у сиву давнину нашого краю побачимо, що за княжих часів освіта в Україні була, як на той час, високо поставлена, до пишного розцвіту дійшла вона теж у козацькій державі, але прийшли роки занепаду і чорної московської реакції. Щойно ХІХ і початок ХХ століття зродили новий рух, що розпочав боротьбу за відновлення шкільництва й науки в рідній мові. Боротьба була нерівна, здавалося б, безвиглядна, але такі світочі культури як Максимович, Куліш, Шевченко, Кониський, Грінченко та інші повели напружену боротьбу, що принесла у висліді шкільні підручники, дитячу літературу та цілу низку запальних статтів на сторінках тогочасної української і прогресивної московської періодичної преси. Українське чоловіче громадянство засипало "С. Петербурзький Комітет Грамотности" масою листів з домаганням дати дозвіл на викладання в школах України — українською мовою. Щоправда, всі ті намагання не дали бажаних наслідків, бо Москва не те що не задовільнила наших найконечніших культурних потреб, але ще й відповіла нагінкою, переслідуванням усіх тих, хто відважувався про ці речі говорити чи писати. Москва намагалась цілковито винародо-

вити український народ і тому перш за все суворо заборонила українську мову в слові і в письмі — “Не было, нет и не будет!” — от які були напрямні московського окупаційного уряду в Україні.

Зрозуміло, що ота нерівна і зтяжна боротьба за українську школу не пішла намарне. Відомо, що всяка пресія, кожна заборона викликає реакцію у покривджених і, може, якраз через такий гострий курс політики московського царського режиму народня свідомість дуже швидко зростала і денаціоналізація зовсім не була нам страшна.

Українські визвольні змагання увінчалися успіхом і 1917 р. приніс нам довгождану волю. Воля України надала розмаху освітній справі і, як писав Генеральний Секретар Народньої Освіти Іван Стещенко: “Тепер на Вкраїні сяє сонце волі, краща доля всміхнулася нашому народові.”

Українська інтелігенція, а насамперед педагоги зрушують з місця освітньо-виховні справи. Центром цієї праці стає Київ. Годі точно визначити, звідкіль почалась ота праця: згори, чи низу? Мабуть, водночас звідти і звідти. Першою заговорила на повний голос преса, що почала формувати суспільну думку та закликати до культурно-освітньої праці. Твориться Генеральний Секретаріат Освіти, що його очолює Іван Стещенко. Тут же зорганізовано Товариство Шкільної Освіти, головою якого був той самий Іван Стещенко. Біля нього починає єднатися все вчительство та культурно-наукові робітники. Закипіла праця. Скликано Перший Педагогічний З'їзд, після якого започатковано організацію народнього й середнього шкільництва. Новим стимулом до праці обрано старе гасло “Народня освіта — рідною мовою!” Розпочато енергійну акцію за перехід навчання в народніх школах, де працюють учителі-українці, на рідну мову. Опісля переведено ту саму акцію у вищих початкових школах, з тим, що де було менше українських учителів, там їхні предмети викладали рідною мовою. Важче було перевести те рішення в середніх школах (у гімназіях, реальних школах, учительських інститутах, духовних бурсах і семінаріях та жіночих єпархіяльних школах), які на той час являли собою московські фортеці та гнізда чорносотенної реакції. Знайдено і тут вихід, а саме — покищо вирішено будувати нові українські гімназії. Після них дуже легко далось організувати учительські семінарії. Першою новою гімназією була Гімназія м. Т. Шевченка в Києві, а її директором був Петро І. Холодний, а опісля призначено Володимира Дурдуківського. В новому 1917-1918 шкільному році постала Друга Гімназія ім. Кирила і Методія, що її очолив директор Сушицький. В тому ж часі зукраїнізувалася Учительська Семінарія на Лукіянівці, яку очолював В. Дога.

Неменш цікава і тяжка була праця Генерального Секретаріату Освіти. Спершу — через брак приміщення — розсівся він у коридорі Педагогічного Музею, на площі завбільшки з середню кімнату. Поставлено кілька столів — і це були скремі відділи Софії Гусової (Позашкільна й Дошкільна Освіта), Т. Сушицького (Вищі Школи), Леоніда Білецького і О. Дорошкевича (Середні Школи), Андрія Лещенка (Народні Школи) та Павла Зайцева (Загальні Справи). Там же стояв стіл Генерального Секретаря (міністра освіти) Івана Стещенко та його заступника Петра Холодного. Фантазія дозволить нам відтворити картину умовин праці та репрезентації перед народом... Щойно в другій половині 1917 р. дано на ці справи одну кімнату на другому поверсі того ж будинку...

Під час всеросійської революції, Міністер Освіти Тимчасового Уряду призначив українського історика Миколу Василенка куратором Шкільної Округи. Революційні шляхи в розвитку шкільництва були чужі і небажані цьому кураторові, до речі, членові московської конституційно-демократичної партії. Він був за тим, щоб не руйнувати наявних московських шкіл, але поступово, в міру змоги, поруч засновувати українські...

Таке поступовання дуже утруднювало працю шкільного сектора, тим паче, що під той час були три освітні центри — Київ, Харків і Одеса, а їх очолювали люди, що визнавали тільки Тимчасовий Уряд у Петербурзі...

Літом 1917 р. М. Василенка призначено Товаришем Міністра Освіти в Петербурзі. Від'їздячи, призначив він куратором Володимира П. Науменка. Діставши такого куратора, українське шкільництво потрапило з дощу під ринву.

Володимир Науменко добрий педагог, заслужений учений і палкий промовець, добре володів українською мовою, але очолював не рідне шкільництво — лише московське, київську філію "Всеросійського Союзу". Тих позицій тримався він до останку, і П. Холодному, Л. Білецькому, А. Лещенкові та О. Дорошкевичеві майже з боєм доводилося виривати для українства кожну школу з рук Науменкових. Не інакше було в Шкільній Раді, заснованій при Кураторії. Довелося вести постійні атаки за кожну народню школу, не кажучи вже про гімназії.

Зрозуміло, що це було причиною постійного антагонізму між куратором і Генеральним Секретаріатом Освіти. Поставлено питання, що Генеральний Секретаріат Освіти являє собою єдину законну владу і куратор мусить йому підпорядковуватися. Щойно опісля, коли Центральна Рада видала відповідний закон, а Науменко покинув демонстративно свій, чужими йому наданий, пост. Негайно ж після цього по всій Україні стали спонтанно появлятися нові школи, чи то українізувалися колишні московські. Слід зауважити, що ті три центри шкільництва (Київ, Харків, Одеса) з перевагою в них московських педагогів довго ще ставили спротив, аж поки були змушені силою обставин, поступитися перед волею народу.

Щоправда, для об'єктивності слід відзначити, що голова московського вчителства Науменко не брав активної участі в руїницькій роботі московських педагогів. Авангардом тих педагогів керувала московська соціал-демократка, а опісля комуністка Луначарська. Науменко був завжди за порозуміння з московськими педагогами, і якби не те, що українська стихія була сильна і лужа, а такі активні борці, як А. Лещенко, С. Русова, Л. Білецький, О. Дорошкевич, В. Досга, Сімашкевич, Балинський, П. Зайцев, Г. Голоскевич, М. Зеров та багато інших були свідомі наших завдань і ні на п'ять не уступили з місця, то хто зна, чи пощастило б зробити те, що зроблено й досягнуто в оті полум'яні дні!..

Грицько Чупринка

ГЕЙ, НА ВЕСЛА!

Гей, на весла, щоб понесла
Буря човен на простір,
Де свавільний вітер вільний
Гонить хвилі вздовж і вишир!

Там на морі, на просторі,
Розігнавши млявий сом,
Виллем муки наші в звуки
Буйним вітрам в унісон.

Там на волі, на роздоллі,
Де здіймаються горби,
Всю отруту нашу люту
Виллем в море без журби.

Виллем в море наше горе,
Нашу млявість, нашу лінь,
Гей, на весла, щоб понесла
Буря човен на глибинь!

Ми полинем соколиним
Вільним льотом з берегів,
Роздратуєм, загартуєм
Нашу міць для ворогів.

УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА СПІЛКА В ТОРОНТО

Ukrainian (Toronto) Credit Union Ltd.

Корисні умови ощадностей і позичок
Наше завдання — допомогати в економічних справах
порадами і фінансово

Відділ:	Централа:	Відділ:
3635 Cawthra Rd.	295 College St.	2397 Bloor St. W.
(Біля Укр. Кат. Церкви)	Toronto, Ont.	Toronto, Ont.
Тел.: 272-0468	M5T 1S2	Тел.: 762-6961
	Тел.: 922-1402	
	922-2797	

НАША СПРАВА — СЛУЖИТИ ЧЛЕНАМ СПІЛКИ

SLAVIA LIBRARY

RESEARCH CENTER — PUBLISHING HOUSE — REPRODUCTION LAB

418 W. Nittany Ave.

STATE COLLEGE, Pa. 16801, USA

„ЖИТТЯ І ШКОЛА”, річно 5.00 ам. дол.

Замовляйте:

ZHYTTIA I SHKOLA — Dr. WASYL LUCIW

418 W. Nittany Avenue • State College, Pa. 16801

Світова Координаційна Виховно-Освітня Рада (СКВОР)
Комісія Українських Молодечих Організацій (КУМО)
2118 A Bloor Street West, Toronto, Ontario, Canada, M6S 1M8

УКРАЇНСЬКА ПЕКАРНЯ І КАВАРНЯ

and cafe

739 Queen St. W., Tel.: 368-4235
95 Front St. E., St. Laurence Mkt.
Tel.: 366-7259
483 Bloor St. W., Tel.: 922-5815
2199 Bloor St. W., Tel. 769-5020
M-C Dairy 212 Mavety
Tel.: 766-6711

Toronto, Ontario.

Питайте за нашими хлібами по всіх краєвицях!
Заходьте до нас — будете чутися, як у своєму домі!

